

Euroopan komission tilintarkastusalaa koskevan ehdotuksen vaikutukset neljään suurimpaan tilintarkastusyhteisöön

Heikki Mattila

Liiketalouden koulutusohjelma

<p>Tekijä Heikki Mattila</p>	<p>Ryhmä tai aloitusvuosi HELI09SVA3</p>
<p>Opinnäytetyön nimi Euroopan komission tilintarkastusalaan koskevan ehdotuksen vaikutukset neljään suurimpaan tilintarkastusyhteisöön</p>	<p>Sivu- ja liitesivumäärä 45+5</p>
<p>Ohjaaja Tarja Aho</p>	
<p>Tilintarkastajan tarjoamia palveluja käyttää suuri joukko eri alojen ihmisiä. Tilinpäätösten kanssa joutuvat tekemisiin niin yritysten ja asunto-osakeyhtiöiden omistajat kuin yritysten työntekijät, sijoittajat ja liike-elämän eri tehtävissä toimivat henkilöt. Tilintarkastusta käsitellään usein kirjanpidon ja tilinpäätösinformaation tulkitsemisen näkökulmasta, mutta asiakkaan osalta tilintarkastukseen kuuluu pelkkien numeroiden lisäksi paljon muutakin.</p> <p>Euroopan komissio julkaisi vuoden 2010 lokakuussa tilintarkastusalaan koskevan Green Paper –tiedotteen ”Audit Policy: Lessons from the Crisis”. Tiedote on laadittu herätykseksi Euroopassa vallitsevasta tilintarkastusmarkkinoiden keskittymisestä neljälle suuralle toimijalle sekä siksi, että tilintarkastuspolitiikassa nähdään talouskriisistä muistuttavia epäkohtia.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Big 4 – tilintarkastusyhteisöjen avulla, miten Euroopan komission ehdotuksen 10. artikla, eli kieltä tarjota tilintarkastuksen oheispalveluja toteutuessaan vaikuttaisi neljään suureen tilintarkastusyhteisöön Suomessa ja miten neljän suuren reaktiot lakimuutokseen puolestaan vaikuttaisi suomalaisiin tilintarkastusmarkkinoihin yleisesti.</p> <p>Opinnäytetyötä varten haastateltiin kahta tilintarkastusyhteisöä. Lisäksi yhdeltä tilintarkastusyhteisöltä saatiin vastaukset kysymyksiin sähköpostitse. Haastattelussa käytettiin teemarunkoa, joka käsitti yhteensä kolme laajempaa kokonaisuutta ja näitä pääkohtia tarkentavia alakysymyksiä.</p> <p>Huolet ehdotuksen sisällön suhteen vaihtelivat yhteisöittäin, mutta yrityksillä oli sen suhteen myös paljon yhteneviä vastauksia. Yhteisöt eivät olleet erityisen huolissaan ehdotuksen suhteen ja ne uskoivatkin kykyihinsä kääntää lakimuutos kilpailuedukseen, jolloin ehdotuksen astuessa voimaan, yritykset asemoisivat itsensä uudelleen markkinoilla ja tätä kautta pyrkisivät kasvattamaan markkinaosuuttaan. Yhteisöt kertoivat myös olleensa aktiivisia kannanottojen osalta ja pyrkineensä kertomaan kantansa aiheeseen aina kun siihen on tarjoutunut mahdollisuus.</p>	
<p>Asiasanat Tilintarkastus, neuvontapalvelut, Euroopan komissio</p>	

Degree programme in Business

<p>Author Heikki Mattila</p>	<p>Group or year of entry HELI09SVA3</p>
<p>The title of thesis The effects of the European Commission's proposal to reform the audit market on the Big 4 audit firms</p>	<p>Number of pages and appendices 45+5</p>
<p>Supervisor Tarja Aho</p>	
<p>Auditors' services are used by a large number of people from different fields. Also, financial statements are interpreted by owners of companies and housing companies, employees, investors and various business people in a number of different positions. Auditing is often considered from the point of view of accounting and financial information, but for the customer, auditing is also much more.</p> <p>In October 2010 the European Commission published a Green Paper: "Audit Policy: Lessons from the Crisis". The statement had been prepared as a wakeup call for the concentration of the audit market and because auditing is partly seen responsible for the economic crisis.</p> <p>The purpose of this thesis was, with the help of the Big 4 auditing firms, to examine how the European Commission's proposal on the 10th article about prohibiting the non-audit services would affect the Big 4 audit firms in Finland and how the amendment of the law would affect the Finnish audit market in general.</p> <p>Two audit firms were interviewed for the thesis and one audit firm responded to the questions by e-mail. The interviews comprised of a theme structure that included three main points and several sub-questions relating to these main points.</p> <p>The concerns about the proposal varied among the audit firms, but the companies had also many consistent answers. The firms weren't particularly concerned about the proposal and they trusted their abilities to turn it to an advantage by repositioning themselves on the market as the proposal took effect. The audit firms also reported that they had been particularly active in giving statements about the matter and attempted to explain their point of view whenever they were offered the opportunity to do so.</p>	
<p>Key words Audit, consulting, European Commission</p>	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	1
1.2	Tutkimusongelma.....	2
1.3	Aiheen rajaus ja keskeiset käsitteet.....	3
2	Tilintarkastajan toiminta.....	5
2.1	Tilintarkastuksen tarkoitus	5
2.2	Tilintarkastusvelvollisuus	6
2.3	Tilintarkastajan lakisääteiset tehtävät	7
2.4	Tilintarkastajan muut tehtävät	8
2.4.1	Tilintarkastuksen ja neuvonantotoiminnan yhteensopivuusongelma.....	9
2.4.2	Neuvonantotoiminnan merkitys.....	12
2.5	Tilintarkastusyhteisöt Suomessa.....	13
2.5.1	Deloitte Touche.....	13
2.5.2	Ernst & Young	14
2.5.3	KPMG	15
2.5.4	PricewaterhouseCoopers	16
2.6	Lakiudistus Suomessa.....	17
3	Tilintarkastajan vastuut.....	19
3.1	Esteellisyys.....	19
3.2	Riippumattomuus.....	20
3.3	Riippumattomuuden sääntely tilintarkastuslaissa ja riippumattomuuden vaarantavat tilanteet	21
3.4	Salassapitovelvollisuus	24
3.5	Rikosoikeudellinen vastuu.....	25
3.6	Vahingonkorvausvastuu	26
4	Euroopan komission säädökset.....	28
4.1	Ehdotus tilintarkastusta koskevista erityisvaatimuksista	28
4.2	Uudistuksen perustelut	30
5	Tutkimuksen toteutus.....	31
5.1	Tutkimusmenetelmät	32
5.2	Haastattelujen suunnittelu ja toteutus.....	33

6	Tutkimustulokset.....	34
6.1	Tilintarkastusyhteisöjen näkemys Euroopan komission ehdotuksesta	34
6.2	Green paperin vaikutukset Big 4 –yhteisöihin	36
6.3	Green paperin vaikutukset tilintarkastusmarkkinoihin	37
6.4	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	39
7	Yhteenveto	40
7.1	Tutkimustulosten tarkastelu.....	40
7.2	Pohdinta	42
7.3	Jatkotutkimusehdotukset.....	43
	Lähteet.....	45
	Liitteet.....	49

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö on tehty osana HAAGA-HELIAn liiketalouden koulutusohjelman opintoja. Opinnäytetyön aiheena on tutkia Euroopan komission 30.11.2011 julkaisemaa ehdotusta: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lakisääteistä tilintarkastusta koskevista erityisvaatimuksista. Tavoitteena on tutkia erityisesti ehdotuksen 10. artiklan, eli kieltoa tarjota tilintarkastuksen oheispalveluja, vaikutuksia Big 4 –tilintarkastusyhteisöihin (Deloitte, Ernst & Young, KPMG, PwC). Lisäksi opinnäytetyön avulla pyritään selvittämään, miten Big 4 –yhteisöt ovat varautuneet ehdotuksen toteutumiseen.

Aihe itsessään on ajankohtainen, sillä ehdotusta ei ole vielä hyväksytty Euroopan komission toimesta ja sillä on merkittäviä vaikutuksia tilintarkastusalaan kokonaisuudessaan niin Suomessa kuin Euroopassakin.

Työ toteutetaan tutkimustyyppisesti käyttäen kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Työ pyritään toteuttamaan yhteistyössä suurimpien tilintarkastusyhteisöjen kanssa, mahdollisuuksien mukaan haastatteleamalla yhteisöjen edustajia. Tutkimus toteutetaan, koska aihe on hyvin merkityksellinen Big 4 –yhteisöjen kannalta ja lisäksi sen avulla pyritään kartoittamaan yhteisöjen valmiutta toteuttaa Euroopan komission vaatimukset.

1.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Big 4 – tilintarkastusyhteisöjen avulla, miten Euroopan komission ehdotus toteutuessaan vaikuttaisi neljään suureen tilintarkastusyhteisöön Suomessa ja miten neljän suuren toimet puolestaan vaikuttaisivat suomalaisiin tilintarkastusmarkkinoihin yleisesti.

Euroopan komissio pyrkii ehdotuksellaan muokkaamaan tilintarkastusmarkkinoita haluamaansa suuntaan. Komissio näkee erityisesti suurten toimijoiden vääristävän kilpailua ja markkinoita. Lisäksi ehdotuksen avulla pyritään vahvistamaan tilintarkastusyhteisöjen riippumattomuutta sekä selkeyttämään tilintarkastajien roolia. Myös tiedonvälitystä tilintarkastajan, yrityksen ja sen sidosryhmien välillä pyritään parantamaan.

Tutkimuksen tuloksena niin suuret kuin pienetkin suomalaiset tilintarkastusyhteisöt saavat yleiskuvan siitä, miten markkinoiden rakenne muuttuisi ehdotuksen tullessa lainvoimaiseksi. Tuloksia voidaan myös käyttää hyväksi arvioitaessa ehdotuksen potentiaalisia hyötyjä verrattuna markkinoille aiheutettuihin haittoihin. Tutkimuksen tulosten pohjalta myös opinnäytetyön tekijä tekee omat arvionsa siitä, kuinka hyvin Euroopan komission ehdotus kohtaa tavoitteensa ja kuka uudesta lainsäädännöstä lopulta hyötyisi. Syvällisempi analyysi ja arviointi on kuitenkin tehtävä Euroopan komission ja päättäjien toimesta.

1.2 Tutkimusongelma

Opinnäytetyön tutkimusongelmat ovat jaettu kahteen osaan, pääongelmaan sekä siitä seuraaviin alaongelmiin. Tutkimuksen pääongelma on:

- Miten Euroopan komission tilintarkastusalaa koskevan ehdotuksen 10. artikla (kielto tarjota tilintarkastuksen oheispalveluja) vaikuttaa toteutuessaan Big 4 –tilintarkastusyhteisöihin.

Tutkimuksen pääongelmasta johdetaan myös seuraavat alaongelmat, jotka liittyvät läheisesti pääongelmaan:

- Miten Big 4 -yhteisöt ovat varautuneet ehdotuksen toteutumiseen?
- Miten Big 4 -yritysten rakenne muuttuisi ehdotuksen toteutuessa?
- Miten ehdotuksen toteutuminen vaikuttaisi Big 4 -yritysten taloudelliseen tilaan?

Haastattelututkimuksen avulla selvitetään, miten Big 4 –yhteisöt näkevät lakimuutoksen ja mitä toimenpiteitä haastateltavat yhteisöt ovat jo tehneet tai suunnitelleet tekevänsä lakiuudistuksen toteutuessa. Vastausten avulla pyritään siis selvittämään, ymmärtävätkö suuret tilintarkastusyhteisöt lakimuutoksen perusteet ja tavoitteet vai vaikeuttaako muutos vain yhteisöjen toimintaa markkinoilla.

1.3 Aiheen rajaus ja keskeiset käsitteet

Tutkimus rajataan koskemaan vain Big 4 –yhteisöjen suomalaisia jäsenyrityksiä. Lisäksi Euroopan komission ehdotuksesta käsitellään vain 10. artiklaa. Rajauksilla pyritään pitämään opinnäytetyö riittävän tiiviinä ja yhtenäisenä ja sen vuoksi se keskittyy pieneen ja rajattuun alueeseen Euroopan komission laajasta esityksestä.

Tilintarkastus ja siihen liittyvät toimijat ja markkinat sisältävät paljon eri termistöä lyhenteitä ja käsitteitä. Olennaisimmat ja usein toistuvat käsitteet opinnäytetyössä ovat neljä suurta eli Big 4, green paper, HTM, KHT, riippumattomuus, TILA ja TIVA. Taulukossa 1 on lyhyesti selitetty opinnäytetyön kannalta keskeiset käsitteet.

Taulukko 1. Opinnäytetyön kannalta keskeiset käsitteet

Termi	Selitys
Big 4 / neljä suurta	Big 4 on neljä suurinta kansainvälistä tilintarkastus- ja konsultointipalveluja tarjoavaa yritystä. Neljään suureen lukeutuu Deloitte, Ernst & Young, KPMG sekä PwC.
Green paper / vihreä kirja	Green paper on Euroopan komission julkaisema ehdotus, jonka tarkoituksena on herättää keskustelua ja saada yksilöt sekä organisaatiot tuomaan näkemyksensä julki.
HTM	HTM tarkoittaa kauppakamarin hyväksymää tilintarkastajaa. HTM-tilintarkastajat palvelevat pääasiassa pieniä ja keskisuuria yrityksiä.
KHT	KHT tarkoittaa Keskuskauppakamarin hyväksymää tilintarkastajaa. Suurempien yhteisöjen sekä pörssiyritysten tulee valita tilintarkastajakseen KHT-tilintarkastaja.
Riippumattomuus	Tilintarkastajan on oltava riippumaton tarkastuskohteestaan. Riippumattomuuteen kuuluu, että

	tilintarkastaja toimii tarkastusta suorittaessaan itsenäisesti suhteessa tarkastettavaan yhteisöön eikä osallistu sen päätöksentekoon.
TILA	Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta (TILA) hyväksyy KHT-tilintarkastajat ja KHT-yhteisöt sekä valvoo heitä. TILA on myös tilintarkastusalan kansainvälisestä valvontayhteistyöstä vastaava viranomainen.

2 Tilintarkastajan toiminta

Tilintarkastajan tarjoamia palveluja käyttää suuri joukko eri alojen ihmisiä, joista monilla on erilainen koulutustausta. Tilinpäätösten kanssa joutuvat tekemisiin niin yritysten ja asunto-osakeyhtiöiden omistajat kuin yritysten työntekijät, sijoittajat, virkamiehet ja liike-elämän eri tehtävissä toimivat henkilöt. Tilintarkastusta käsitellään usein kirjanpidon ja tilinpäätösinformaation tulkitsemisen näkökulmasta, mutta asiakkaan osalta tilintarkastukseen kuuluu pelkkien numeroiden lisäksi paljon muutakin. Tilintarkastajat tuottavat myös asiantuntevia, luotettavia ja objektiivisia tietoja niin taloudellisista kuin oikeudellisistakin asioista. Toisaalta tilintarkastuksessa vallitsee myös odotuskuilu, kun monet odottavat tilintarkastajalta enemmän kuin hänen tehtävänsä lopulta edellyttää. Laissa on rajattu tarkasti tilintarkastajan vastuu ja tehtävät. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 17.)

2.1 Tilintarkastuksen tarkoitus

Tilintarkastus on alun perin syntynyt yhteiskunnan kehityksen myötä, kun yhteiskunnan tuotanto- ja muut toiminnot ovat kehittyneet yrityksiksi ja julkisen vallan yksiköiksi. Organisaatioiden johdon tarkkailussa ja valvonnassa on myös tilintarkastuksella ollut merkittävä osuus. Tilintarkastuksen ensisijaisena tehtävänä onkin tutkia ja todeta yhteisön kokoukselle esitettävän tilinpäätösinformaation luotettavuus. Tilintarkastajan tulee antaa lausunto siitä, onko tilinpäätös laadittu kaikkien voimassa olevien määräysten ja säännösten mukaisesti ja siitä, antaako se kirjapitolain mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot toiminnan tuloksesta. Tilintarkastajan toimeksiantajia yrityksissä ovat niiden omistajat, ja tilintarkastajan tehtävänä onkin valvoa heidän etujaan. Tilintarkastuksen merkitys ei kuitenkaan rajoitu vain toimeksiantajan ja toimeksiannon saajan väliseen suhteeseen, vaan tiedolla on yhä kasvava merkitys yhteiskunnassa kokonaisuudessaan. Esimerkiksi luotonantajien, tavarantoimittajien ja eri yhteistyökumppanien intressien mukaista on, että yrityksen ulkopuolinen ja työssään objektiivinen taho ottaa kantaa yrityksen taloudellisen tiedon oikeellisuuteen. Myös verottajan sekä muiden viranomaisien tarve valvontaan vähenee, kun yrityksessä suoritetaan luotettava tilintarkastus. (Kokkonen 2000, 10; Korkeamäki 2008, 9; Riistama 1999, 15.)

Tärkein yrityksestä saatavan taloudellisen informaation lähde on tilinpäätös. Tilinpäätöksen ja taloudellisen aseman tarkastamisen lisäksi tilintarkastajan tehtäviin kuuluu myös tarkastaa, onko kohteen johdon toiminta asian- ja lainmukaista. Myös pienempien yritysten osalta tilintarkastajaa tarvitaan lisäämään yrityksen ulkoista luotettavuutta. Tosin usein pienten yritysten osalta tilintarkastajan työssä korostuu enemmän neuvonantava rooli ja tilintarkastajan toiminta johdon keskustelukumppanina. Tilintarkastaja ei kuitenkaan koskaan kuulu yrityksen johtoelimiin, eikä hän voi ottaa osaa johdolle kuuluvaan päätöksentekoon. Tilintarkastuksen tarkoituksena ei ole tarkastaa kaikkia yrityksen liiketapahtumia eikä etsiä yksinomaan väärinkäytöksiä, vaan pikemminkin varmistua siitä, että tilinpäätös ei sisällä olennaisia virheitä tai puutteita. Tilintarkastajan tulee raportoida väärinkäytöksistä viranomaisille, mutta niistä seuraavat toimenpiteet kuuluvat tarkastuskohteen toimielimille. (Korkeamäki 2008, 9-10.)

2.2 Tilintarkastusvelvollisuus

Tilintarkastuslain 4.2 §:ssä määritetään, mitkä kirjanpitovelvolliset yhteisöt ovat tilintarkastuslain mukaan velvollisia valitsemaan tilintarkastajan. Laissa tarkoitettuja tilintarkastusvelvollisia ovat: osakeyhtiöt, asunto-osakeyhtiöt, osuuskunnat, avoimet yhtiöt ja kommandiittiyhtiöt, yhdistykset ja säätiöt. Tilintarkastajan valitseminen on pienimmille yhtiöille kuitenkin vapaaehtoista. Tilintarkastuslain perusteella tilintarkastaja voidaan jättää valitsematta yhteisössä, jossa on sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella täyttynyt enintään yksi seuraavista edellytyksistä:

- taseen loppusumma on yli 100 000 euroa
- liikevaihto tai sitä vastaava tuotto on yli 200 000 euroa
- palveluksessa on keskimäärin yli 3 henkilöä.

Kuitenkin yhteisössä, jonka pääasiallinen toimiala on arvopapereiden omistaminen ja hallinta ja jolla on kirjanpitolain mukaisesti huomattava vaikutusvalta toiseen kirjanpitovelvolliseen, on aina valittava tilintarkastaja. Käytännössä tällä lainkohdalla tarkoitetaan holding-yhtiöitä. Asunto-osakeyhtiöt ovat myös velvollisia valitsemaan tilintarkastajan, kokorajoista huolimatta, mikäli rakennuksissa on vähintään 30 huoneistoa. Yhtiömuodon perusteella tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle jää ainoastaan yksityis-

liike, joskin elinkeinoharjoittajan tahdosta myös yksityisliikkeessä voidaan toimittaa tilintarkastus. (Korkeamäki 2008, 14-15.)

2.3 Tilintarkastajan lakisääteiset tehtävät

Tilintarkastuslaissa säädetään tilintarkastuksesta. Tilintarkastajan toimintaan kuuluu muitakin asiantuntijapalveluja, joista osa on lakisääteisiä. Yleensä asetuksiin tai lakeihin perustuvat tilintarkastajan tehtävät eivät ole vapaaehtoisia tilintarkastusasiakkaalle. Lakiin perustuvia tilintarkastuspalveluja koskee TilintL 1.1 §:n 1 kohta sekä osittain 1.1 §:n 2 kohta. TilintL 11 §:n mukaan tilintarkastus sisältää yhteisön tai säätiön tilikauden kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen sekä hallinnon tarkastuksen. Tätä tehtävää kutsutaan yleensä lakisääteiseksi tilintarkastukseksi. TilintL 12 §:n mukaan emoyrityksen tilintarkastajan tulee myös tarkastaa konsernitilinpäätös sekä varmistua siitä, että konsernin sisäisten yritysten tilintarkastajat ovat suorittaneet tilintarkastuksen asianmukaisesti. Lakisääteiseen tilintarkastukseen kuuluu myös tilinpäätösmerkintä, jossa tasekirjaan tehdään merkintä viitaten tilintarkastuskertomukseen. Tilintarkastuskertomuksen ja tilintarkastuspöytäkirjan sisällöt määritellään tilintarkastuslain 15 §:ssä ja 16 §:ssä. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 21.)

Laissa säädettäville tilintarkastajan muille tehtäville on yhteistä esimerkiksi se, että ne eivät ole säännönmukaisia ja esim. kerran vuodessa toistuvia, vaan ne tehdään tietyissä erityistilanteissa. Nämä kyseiset tehtävät suoritetaan asianomaista tehtävää koskevien säännösten mukaisesti. Useimmiten tehtävät hoitaa yrityksen oma tilintarkastaja, vaikka laki ei sitä aina edellytäkään. Normaalisti näiden tehtävien hoitamiseen tilintarkastaja voi käyttää lakisääteisen tilintarkastuksen yhteydessä hankkimiaan tietoja ja monesti se on myös välttämätöntä. TilintL 22 §:n mukaan näitä tehtäviä suoritettaessa on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa ja tehtävät on suoritettava ammattitaitoisesti, rehellisesti, objektiivisesti ja huolellisesti huomioiden yleinen etu. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 22.)

Horsmanheimon ja Steinerin (2008, 364-366.) mukaan osakeyhtiölaki tarjoaa useita esimerkkejä tilintarkastajan muista lakisääteisistä tehtävistä. Näitä tehtäviä ovat esimerkiksi:

- Todistus osakeyhtiötä perustettaessa, jolloin kaupparekisteri-ilmoitukseen on liitettävä yhtiön tilintarkastajien todistus siitä, että osakeyhtiölain säännöksiä osakkeiden maksamisesta on noudatettu.
- Todistus uusia osakkeita rekisteröitäessä. Uusia osakkeita rekisteröitäessä on rekisteri-ilmoitukseen liitettävä yhtiön tilintarkastajien todistus siitä, että osakeyhtiölain mukaisia säännöksiä osakkeiden maksamisesta on noudatettu.
- Todistus osakepääoman korottamisen yhteydessä. Osakepääoman korottamisen yhteydessä menetellään kuten edellä on todettu uusien osakkeiden rekisteröinnistä.

2.4 Tilintarkastajan muut tehtävät

Tilintarkastajat voivat halutessaan ottaa vastaan myös muita tehtäviä, kuten neuvonantopalveluja tai konsultointia. Koska tilintarkastajilla on laaja tuntemus sekä laskentatöiden kuin oikeudellistenkin seikkojen osalta on luonnollista, että he tarjoavat myös tämän alan palveluja. Yleisesti tilintarkastajan rooliin on katsottu kuuluvan valvontatehtävien lisäksi myös neuvonantotehtäviä. Normaalisti, kun tilintarkastaja havaitsee virheitä tai puutteita yrityksen sisäisessä valvonnassa tai verolaskelmissa, seuraa kysymys siitä, miten kyseiset virheet tai puutteet tulisi korjata. Pienempien yritysten osalta vastaus näihin kysymyksiin on huomattavasti merkityksellisempi kuin suurten yritysten kannalta, joissa neuvonantopalvelut voidaan ostaa ulkopuolisiltakin toimijoilta. Tyypillisiä neuvonantotehtäviä on mm. sopimukseen perustuvat arviolausunnot, laskelmat omaisuusarvoista, erityyppiset tarkastus- ja valvontatehtävät, yritysten toimintaa koskevien arvioiden ja raporttien laatiminen sekä muut tehtävät, joihin tilintarkastaja kokee asiantuntemuksensa riittävän. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 27; Horsmanheimo, Kaisanlahti & Steiner 2007, 34.)

Tilintarkastajan muut tehtävät lukeutuvat yleisesti tilintarkastuslain 1.2 §:ään. Kyseisistä tehtävistä annettuihin lausuntoihin, muistioihin tai raportteihin ei liity yhtä suurta luotettavuuden vaatimusta kuin tilintarkastuslain 1.1 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä. Esimerkiksi laadunvarmistusta, esteellisyttä ja riippumattomuutta koskevat vaatimukset on tällä perusteella suljettu pois. Sen sijaan tilintarkastajan toimintaan sovelletaan aina

säännöstä ammattieettisten periaatteiden noudattamisesta, säännöstä ammattitaidon ylläpitämisestä, velvollisuutta noudattaa hyvää tilintarkastustapaa, salassapitovelvollisuutta, säännöksiä tilintarkastusjärjestelmän valvontaelinten kehittämisen, ohjaus- ja valvontatehtävistä sekä muutoksenhakua koskevia säännöksiä. Mikäli tilintarkastaja tuo palvelua tarjotessaan selvästi esille olevansa tilintarkastaja, luetaan toiminta tilintarkastuslain alaiseksi. Myös KHT- tai HTM-yhteisöjen tarjoamat tilintarkastuksen ulkopuoliset palvelut voidaan lukea tilintarkastuslain 1.2 §:ään, jos palvelua tarjotaan KHT- tai HTM-yhteisön palveluna. Palvelun suorittajalla ei ole varsinaista merkitystä, jos kysymys on auktorisoidun yhteisön liiketoiminnasta. Merkitystä ei ole myöskään sillä, tarjotaanko palvelua KHT-yhteisössä tai HTM-yhteisössä vai samaan konserniin kuuluvassa esimerkiksi tytäryrityksessä. Tilintarkastajan toiminta, joka ei vastaa TilintL 1.1 §:ää sen enempää kuin TilintL 1.2 §:n soveltamisalasäännöksen kriteereitä, jää kokonaan lain soveltamisalan ulkopuolelle. Tällöin on useimmiten kysymys tilintarkastajan yksityiselämään kuuluvasta toiminnasta. (Horsmanheimo ym. 2007, 33-36.)

Johtuen verotuksen ja tilinpäätöksen sidonnaisuudesta Suomessa, ovat tilintarkastajat usein myös verotuksen asiantuntijoita. Lisäksi on tavallista, että tilintarkastajat konsulttoivat laskentatoimen, kirjanpidon, yritysjärjestelyiden ja juridiikan osa-alueilla. Koska listayhtiöt ovat olleet velvollisia soveltamaan IFRS-standardeja vuoden 2005 jälkeen, on yhä useampien tilintarkastajien pätevoidyttävä kansainvälisiin tilinpäätösnormistoihin. Myös Yhdysvalloissa sovellettavan U.S. GAAP:n osaajista on alalla kysyntää. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 27-28.)

2.4.1 Tilintarkastuksen ja neuvonantotoiminnan yhteensopivuusongelma

Tarkasteltaessa tilintarkastajan riippumattomuutta nousee merkittäväksi kysymykseksi tilintarkastuskohteessa suoritetun neuvonantotoiminnan vaikutus tilintarkastajan riippumattomuuteen. Tilintarkastuksen ja neuvonantotoiminnan vaikutus toisiinsa on ollut keskustelun kohteena jo pidemmän aikaa. Neuvonantotoiminta, joka tapahtuu tilintarkastustehtävän suorittamisen yhteydessä on tilintarkastuksen tarkoituksen kannalta tarpeellista ja jopa toivottavaa. Hyvän tilintarkastustavan mukaisesti tilintarkastustehtävään sisältyvän neuvonantotehtävän hoitaminen ei saa merkitä tarkastuskohteen päätöksentekoon osallistumista tai tilinpäätöksen laatimista. (Saarikivi 2000, 369-371.)

Tilintarkastuksen ja neuvonantotoiminnan yhteensopimattomuutta on perusteltu esimerkiksi sillä, että tarkastuskohteessa suoritettu neuvonantotoiminta voi vaarantaa tarkastuksen objektiivisuuden tilintarkastajan joutuessa tarkastamaan asioita, joissa hän tai hänen edustamansa tilintarkastusyhteisö on aiemmin neuvonut tarkastuskohdetta. Myös taloudelliset intressit ja mahdolliset taloudelliset riippuvuudet saattavat vaarantaa tilintarkastajan riippumattomuuden. Tällöin halu säilyttää neuvonantotoimeksianno saattaa tilintarkastajan kannalta johtaa siihen, että ristiriitojen välttämiseksi tilintarkastaja ei tietoisesti tai tiedostamatta halua suorittaa liian ”tiukkaa” tarkastusta, mikä saattaisi osaltaan johtaa neuvonantotoimeksiannon menettämiseen. Kriittisin argumentti on kuitenkin se, että neuvonantotoiminnan tarjoaminen johtaa väistämättä tilanteeseen, jossa tilintarkastaja tarkastaa omaa työtään. Tällöin tilintarkastaja ei kykene arvioimaan työtään objektiivisesti, mikä puolestaan aiheuttaa sen, että tilintarkastaja ei raportoi totuudenmukaisesti tarkastuksen yhteydessä mahdollisesti havaitsemiaan virheitä. Myös liiallinen läheisyys johdon kanssa on uhka, sillä tilintarkastaja ottaa tyypillisesti neuvonantotoimeksiannot vastaan yritysjohdolta. (Saarikivi 2000, 372-373, 383.)

Tilintarkastajan riippumattomuuden näkökulmasta on keskeistä, miten neuvonantotoiminnan neuvonanto ja päätöksenteko eroavat toisistaan. Onko neuvonanto välttämättä tarkastettavaan toimintaan osallistumista, vai onko mahdollisesti niin, että neuvonantotoiminta ei ole suoranaisesti tilintarkastuskohteen toimintaan osallistumista? Aiheen kannalta keskeinen kysymys on se, kuinka pitkälle tilintarkastaja voi edetä päätöksentekoprosessissa ilman, että hän identifioituu yritysjohdon. Koska tilintarkastaja ei saa osallistua päätöksentekoon, tulee ongelman kannalta ratkaista, missä vaiheessa varsinainen päätöksenteko tapahtuu. (Saarikivi 2000, 374.)

Saarikivi (2000, 374) listaa kirjassaan päätöksentekoprosessin keskeiset vaiheet:

1. Ongelmatilanteen identifiointi ja täsmennys
2. Vaihtoehtoisten toimintatapojen kartoitus
3. Eri vaihtoehtojen kustannusten ja tuottojen arviointi
4. Eri vaihtoehtojen odotettavissa olevien tuloksien ja eri tapausten subjektiivisten todennäköisyyksien laskeminen
5. Ratkaisun valinta

6. Tehdyn päätöksen toimeenpano, seuranta ja valvonta.

Päätöksenteon ja tilintarkastajan riippumattomuuden kannalta on selvää, että vaihe 5 vaarantaa riippumattomuuden, mutta miten aikaisemmat vaiheet vaikuttavat päätöksentekoon? Saarikivi kertoo kirjassaan että henkilöt, jotka suhtautuvat kriittisesti vaiheiden 3 ja 4 sisällyttämiseen konsultointitoimintaan vetoavat siihen, että päätöksenteko tapahtuu jo näiden vaiheiden aikana. Sen sijaan toiset esittävät, että vaiheet sisältävät vielä paljon kvantifioimattomia tekijöitä ja lopullinen päätös tehdään vasta prosessin seuraavassa vaiheessa. Kirjassaan Saarikivi tarjoaa myös toisen mielenkiintoisen esimerkin päätöksentekoajankohdan realisoitumisesta. Hän toteaa suunnittelun olevan kokonaisuudessaan olennainen osa valintaa ja että jo ennen investointipäätöstä suoritetaan joukko valmistavia päätöksiä ja valintoja. (Saarikivi 2000, 374-375.)

Saarikivi esittelee kirjassaan (2000, 378) tilanteen, jossa TILA otti kantaa KHT-tilintarkastajan toimintaan asiakasyrityksen rahoitusneuvotteluissa.

B pyysi TILA:aa tutkimaan KHT A:n toiminnan hyvän tilintarkastustavan ja KHT-tilintarkastajasääntöjen mukaisuuden. Kantelun mukaan KHT A oli X Oy:n tilintarkastajana hyväksynyt yhtiön tilinpäätöksen sekä osallistunut yhtiön ja B:n välisiin rahoitusneuvotteluihin ja –sopimuksen toteuttamiseen.

TILA tutki kantelun ja katsoi, että KHT A antaessaan ns. puhtaan tilintarkastuskertomuksen yhtiön tilinpäätöksestä per 30.4.1992 ei ollut tarkastanut, että vakautettua lainaa koskevassa sopimuksessa tarkoitettua 200 000 markkaa oli todellisuudessa yhtiön tilillä käytettävissä osakaslainojen takaisinmaksuun ja n. 70 000 markan vakautetun lainan sijoitukseen. KHT A:n aktiivinen toiminta B:n ja X Oy:n 1,5 miljoonan markan rahoitusneuvotteluissa oli ollut yhtiön operatiivista toimintaa, johon osakeyhtiön valitsema tilintarkastaja ei voinut osallistua menettämättä riippumattomuuttaan ja vaarantamatta tilintarkastuksen suorittamista. Rahoitusjärjestelyistä oli aiheutunut B:lle vahinkoa. KHT A:n toiminta tilintarkastuksessa ja osallistuminen rahoitusneuvotteluihin oli ollut hyvän tilintarkastustavan vastaista.

TILA päätti yksimielisesti antaa KHT A:lle varoituksen.

Edellä mainitusta ratkaisusta voidaan havaita, kuinka neuvonantotoimintaan osallistuva tilintarkastaja ei voi suorittaa tilintarkastuskohteen johdon hoidettaviksi kuuluvia tehtäviä. Kun tilintarkastaja alkaa neuvonantajan roolin sijaan edustamaan tarkastuskohdetta

ulkopuolisen kanssa käytävissä neuvotteluissa, ylittyy ns. hyväksyttävyyden raja. Olen-
naista oli myös se, että tilintarkastajan toiminta tarkastuskohteen ja ulkopuolisen välillä
käytävissä neuvotteluissa oli aktiivista. (Saarikivi 2000, 378.)

2.4.2 Neuvonantotoiminnan merkitys

Tilintarkastuskohteessa harjoitetun neuvonantotoiminnan sallimista puoltavat useat
seikat. Näitä argumentteja on löydettävissä sekä tilintarkastajan että tarkastuskohteen
kannalta. Ensinnäkin neuvonantopalveluille on olemassa luonnollinen kysyntä, joista
keskeisimpiä ovat esimerkiksi yritystoiminnan kansainvälistyminen, yritysten taloushal-
linnon muuttuminen aikaisempaa vaativammaksi ja monipuolisemmaksi sekä elinkei-
noelämän yleinen kehittyminen. Usein etenkin pienistä yrityksistä puuttuu laskentatoi-
men, yritys juridiikan ja verolainsäädännön osaamista. Suuret yhtiöt sen sijaan tarvitse-
vat osaamista esim. yritysjärjestelyiden, taloushallinnon johtamisen ja informaatiojärjes-
telmien alueilta. Tilintarkastajalla on laskentatoimen ammattilaisena kertynyt runsaasti
asiantuntemusta tarkastuskohteesta, mistä tarkastettava kohde hyötyy myös konsultoin-
titoiminnan osalta. Tästä johtuen tilintarkastaja on tarkastuskohteelle usein tehokkaam-
pi vaihtoehto kuin ulkopuolinen konsultti. Tarkastuskohteelle tapahtuva neuvonanto-
toiminta olisi perusteltua sallia siksi, että tilintarkastaja voi hyödyntää neuvonantoi-
minnan yhteydessä saamaansa tietoa tilintarkastuksen yhteydessä. Ilmiöstä käytetään
nimitystä ”knowledge spillover”. (Saarikivi 2000, 386-387.)

Neuvonantotoiminta luo tilintarkastajille myös mahdollisuuden lisätuloihin. Neuvonan-
totoiminnan sallittavuus on tilintarkastajan kannalta puollettavissa esimerkiksi sillä, että
tulopohjan laajentamisen mahdollisuus vähentää huomattavasti tilintarkastajan riippu-
vuutta yhdestä asiakkaasta. Kuitenkin kriittisimmäksi argumentiksi konsultointitoimin-
nan sallittavuuden puolesta nousee empiirisen näytön puuttuminen tilintarkastajan riip-
pumattomuuden vaarantumisesta tilintarkastuksen suorittamisessa. Näin ollen neuvon-
antotoimintaa harjoittavien tilintarkastajien ei ole todettu asennoituvan tilintarkastuksen
suorittamiseen siten, että hän ei toimisi työssään objektiivisesti. Neuvonantotoiminnan
sallimista puoltavat argumentit painottuvat tilintarkastajien ja tarkastuskohteiden osalta
konsultoinnin toiminnallisiin hyötyihin. Sen sijaan riippumattomuuden osalta keskeinen
argumentti on luotettavan empiirisen näytön puuttuminen tilintarkastajan objektiiv-

suuden vaarantumisesta, toimiessaan sekä neuvonantajan että tilintarkastajan roolissa. Vaikka neuvonantotoimintaa puoltavat argumentit liittyvätkin pääosin muihin tekijöihin kuin tilintarkastajan riippumattomuuteen, ei se ole riittävän painava syy neuvonantotoiminnan kieltämiselle, vaan käytännön syyt jopa puoltavat sitä, että tilintarkastajan on mahdollista harjoittaa myös konsultointitoimintaa. Tästä syystä voidaan myös olettaa neuvonantotoiminnan etujen olevan suuremmat kuin siitä aiheutuvat haitat. (Saarikivi 2000, 387-389.)

2.5 Tilintarkastusyhteisöt Suomessa

Tilintarkastuslain mukaan Suomessa hyväksytyjä tilintarkastajia ovat:

- KHT-tilintarkastajat
- HTM-tilintarkastajat
- KHT-yhteisöt
- HTM-yhteisöt

KHT-tilintarkastajalla tarkoitetaan tilintarkastajaa, jonka on hyväksynyt Keskuskauppa-kamarin tilintarkastuslautakunta. KHT-yhteisö on myöskin hyväksytty Keskuskauppa-kamarin tilintarkastuslautakunnan toimesta. Alunperin hyväksyttyä tilimiestä tarkoittanut HTM-tilintarkastaja on kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnan hyväksymä tilintarkastaja. Myös HTM-yhteisöt hyväksyy vastaavasti kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta. 19 kauppakamaria toimii kukin alueellisesti määrättyllä toiminta-alueellaan. Nimi-ke yhteisö saattaa sinällään olla hieman harhaanjohtava, sillä käytännössä kaikki KHT-yhteisöt toimivat osakeyhtiömuodossa ja vain muutama HTM-yhteisö toimii avoimen tai kommandiittiyhtiön muodossa. Heinäkuussa 2012 Suomessa toimi 40 KHT- ja 33 HTM-yhteisöä (Horsmanheimo & Steiner 2008, 47; Keskuskauppa-kamari 2012.)

2.5.1 Deloitte Touche

Deloitte Touche Tohmatsu Limited –ryhmittymä (Deloitte) on yksi neljästä suuresta tilintarkastusyhteisöstä, joka muiden Big 4 –yhtiöiden tapaan lukeutuu maailman johtaviin asiantuntijaorganisaatioihin. Suomessa Deloitte on toiminut vuodesta 1983 lähtien. Nimensä Deloitteen organisaatio on saanut kolmelta asiantuntijalta: William Welch De-

loittelta, George Touchelta ja Nobuzo Tohmatsulta. William Welch Deloitte perusti vuonna 1845 ensimmäisen toimistonsa Lontoossa sijaitsevalle Bastinghall Streetille ja 40 vuotta myöhemmin hän muutti Yhdysvaltoihin monien muiden englantilaisten tapaan. Skotlantilainen Sir George Touche aloitti tilintarkastusuransa Lontoossa vuonna 1870. Vuonna 1989 perustamansa tilintarkastustoimisto Touche Ross & Company fuusioitui Deloitte Haskins & Sellsin kanssa, jolloin muodostettiin uusi yritys nimeltä Deloitte & Touche. Japanilainen amiraali Nobuzo Tohmatsu perusti vuonna 1968 tilintarkastustoimisto Tohmatsu & Companyn, joka myöhemmin liittyi Deloitte & Toucheen. Tohmatsun yhtiö suuntautui alusta pitäen kansainvälisesti, lähettäen työntekijöitään ja partnereitaan ulkomaille hankkimaan kokemusta. (Deloitte 2012.)

Deloitte –ryhmittymän liikevaihto tilikaudella 2011 (tilinpäätöspäivän 31.5.2011 kurssin mukaan) oli noin 20,0 miljardia euroa, josta lähes puolet, eli noin 9,9 miljardia euroa syntyi Amerikan alueella. Toiseksi eniten liikevaihtoa, 7,2 miljardia euroa, Deloitteille kertyi Euroopan, Lähi-idän ja Afrikan alueilta. Liiketoiminnan osa-alueilta suurimman liikevaihdon tuotti tilintarkastuspalvelut, jotka tuottivat noin 8,55 miljardia euroa. Suomessa Deloitte & Touche Oy –konserni työllistää yli 400 henkilöä ja sen liikevaihto kasvoi edellisen tilikauden 47,2 miljoonasta eurosta 50,9 miljoonaan euroon. (Deloitte 2011a; Deloitte 2011b.)

2.5.2 Ernst & Young

Deloitteen tavoin myös Ernst & Young lasketaan kuuluvaksi Big 4 – tilintarkastusyhteisöihin. Ernst & Young sai alkunsa 1900-luvun alkupuolella Arthur Youngin ja Alwin C Ernstin toimesta. Skotlannissa syntynyt Arthur Young opiskeli alunperin lakia, mutta kiinnostui myöhemmin pankki- ja sijoitustoiminnasta. 1800-luvun loppupuolella Arthur muutti Yhdysvaltoihin luodakseen uraa laskentatoimen alueella. Vuonna 1906 syntyi yhtiö nimeltä Arthur Young & Company, jonka Arthur perusti yhdessä veljensä Stanleyyn kanssa. Alwin C Ernst sen sijaan on kotoisin Clevelandista Yhdysvalloista, jossa hän valmistuttuaan työskenteli kirjanpitäjänä. Vuonna 1903 Alwin perusti yhdessä veljensä Theodoren kanssa pienen kirjanpito-yhtiön nimeltä Ernst & Ernst. Sekä Arthur Youngin, että Alwin C Ernstin perustamat yhtiöt suuntasivat nopeasti kansainvälisille markkinoille ja jo vuonna 1924 heidän yhtiönsä fuusioitui-

vat merkittävien englantilaisten yhtiöiden kanssa: Young yhdessä Broads Paterson & Companyn kanssa sekä Ernst yhdessä Whinney Smith & Whinneyn kanssa. Alwin C Ernst ja Arthur Young eivät koskaan tavanneet toisiaan, mutta he kuolivat vain muutama päivä toisistaan vuonna 1948, ja vuonna 1989 heidän yhtiönsä yhdistettiin ja syntyi Ernst & Young. Nykyisin Ernst & Young työllistää noin 152 000 henkilöä ja sen liikevaihto on n. 15,8 miljardia euroa. Liikevaihdosta n. 6,2 mrd. kertyy Amerikan alueelta (tilinpäätöspäivän 30.6.2011 kurssin mukaan) ja n.7 mrd Euroopan, Lähi-idän, Intian ja Afrikan alueelta. Liikevaihdosta lähes puolet, eli n. 7,3 mrd. euroa kertyy tilintarkastuksesta. Suomen Ernst & Young Oy:n liikevaihto tilikaudella 2010-2011 oli n. 80,9 milj. euroa. (Ernst & Young 2011; Ernst & Young 2012a; Ernst & Young 2012c.)

Suomessa Ernst & Young on muodostunut useista pienistä toimistoista, joiden juuret yltävät jopa 1920-luvulle saakka. Suomen talouden alkaessa kasvaa voimakkaasti vuodesta 1985 lähtien, tilintarkastajille asetettiin uusia vaatimuksia. Seuraavien viiden vuoden aikana monet pienet tilintarkastustoimistot tutkivat mahdollisuutta yhdistää toimintansa ja myös lopulta sulautuivat, jonka tuloksena syntyi Tilintarkastajien Oy. 1990-luvun alussa myös paikallinen Ernst & Youngia edustava toimisto liittyi Tilintarkastajien Osakeyhtiöön, jonka ansiosta alkoi maailmanlaajuinen yhteistyö Ernst & Youngin kanssa. Uuden toimiston nimeksi tuli Tilintarkastajien Oy – Ernst & Young ja heinäkuusta 2002 lähtien se on toiminut nimellä Ernst & Young Oy. Ernst & Youngilla on Suomessa n. 600 henkilöä palveluksessaan yhteensä 24 toimistossa ympäri Suomen. (Ernst & Young 2012a; Ernst & Young 2012b.)

2.5.3 KPMG

KPMG on alunperin saanut nimensä Piet Klynveldin, William Barclay Peatin, James Marwickin sekä Reinhard Goerdelerin mukaan. KPMG syntyi vuonna 1987, kun Peat Marwick International (PMI) ja Klynveld Main Goerdeler (KMG) sekä niiden jäsenyritykset yhdistyivät. KPMG:n historia juontaa juurensa kuitenkin 1800-luvun loppupuolelle saakka, kun William Barclay Peat perusti kirjanpito-yhtiönsä William Barclay Peat & Co:n Lontooseen vuonna 1870. James Marwick sen sijaan perusti oman yhtiönsä Marwick, Mitchell & Co:n yhdessä Roger Mitchellin kanssa New Yorkiin vuonna 1897. Vuonna 1911 nämä kaksi yhtiötä päättivät yhdistää yhtiönsä ja yhdessä muodostaa Peat

Marwick Internationalin eli PMI:n, joka oli maailmanlaajuinen verkko tilitoimistoja ja konsulttiyhtiöitä. Kuusi vuotta myöhemmin Piet Klynveld perusti oman tilitoimistonsa Klynveld Kraayenhof & Co:n Amsterdamiin, joka yhdistyi vuonna 1979 tohtori Reinhard Goerdelerin luotsaamaan Deutsche Treuhand-Gesellschaftiin ja muodosti näin Klynveld Main Goerdelerin eli KMG:n. Nykyisin kaikki KPMG jäsenyritykset kantavat nimeä KPMG tai sisällyttävät sen kansalliseen nimeensä. KPMG International työllistää maailmanlaajuisesti yhteensä n. 145 000 henkilöä ja sen liikevaihto tilikaudella 2011 (tilinpäätöspäivän 30.9.2011 kurssin mukaan) oli yhteensä n. 16,8 mrd. euroa. Liikevaihdosta n. 5,2 mrd. euroa kertyy Amerikan mantereelta ja n. 8,6 mrd. Euroopan, Lähi-idän, Intian ja Afrikan alueilta. Tilintarkastuksen osuus liikevaihdosta on 7,8 mrd. euroa. (KPMG 2011; KPMG 2012b.)

Suomen KPMG juontaa juurensa aina vuoteen 1926, kun alansa ja aikakautensa keskeiset vaikuttajat K.A. Widenius, Edvin Sederholm sekä Juho Someri perustivat nimeään kantavan toimiston Helsinkiin. Vuodesta 1942 lähtien yhtiö on toiminut osakeyhtiömuotoisena ja vuodesta 1980 se on toiminut myös KHT-yhteisönä. Vuonna 1981 kolmikön perustama yhteisö liittyi KMG-tilintarkastustoimistoketjuun, joka kuusi vuotta myöhemmin muuttui KPMG:ksi. Vuonna 1992 yhtiö vaihtoi nimensä KPMG Wideri Oy Ab:ksi ja Tammikuussa 2005 toiminnimeksi jäi pelkkä KPMG Oy Ab. Nykyisin Suomen KPMG:ssä työskentelee yli 700 henkilöä yhteensä 17 paikkakunnalla. KPMG Oy Ab:n liikevaihto tilikaudella 2010-2011 oli n. 87,2 milj. euroa. (KPMG 2012a; KPMG 2012c.)

2.5.4 PricewaterhouseCoopers

PricewaterhouseCoopers (nykyisin PwC), syntyi vuonna 1998 Price Waterhousen sekä Coopers & Lybrandin fuusioituessa. Molemmat yhtiöt saivat alkunsa Lontoossa 1800-luvun puolivälissä. Vuonna 1849 Samuel Lowell Price perusti yrityksensä Lontooseen ja viisi vuotta myöhemmin myös William Cooper perusti oman yrityksensä, josta vuonna 1861 tulee nimeltään Cooper Brothers. Vuonna 1865 Price, Holyland sekä Waterhouse yhdistävät yhtiönsä ja näin muodostuu Price, Waterhouse & Co. Lähes sata vuotta myöhemmin vuonna 1957 muodostuu Coopers & Lybrand Englantilaisen Cooper Brothers & Co:n yhdistyessä Kanadalaiseen McDonald, Currie and Co:n sekä Lyb-

rand, Ross Bros & Montgomeryn kanssa. Vuonna 2010 PricewaterhouseCoopers toteutti brändiuudistuksen ja lyhesi nimensä PwC:ksi. PricewaterhouseCoopers säilyi kuitenkin yhä yhtiön virallisena nimenä. PwC:n liikevaihto tilikaudella 2010-2011 oli (tilinpäätöspäivän 30.6.2011 kurssin mukaan) 20,2 mrd. euroa, josta tilintarkastuspalvelut tuottivat n. 9,8 mrd. euroa. Alueellisesti suurimman osan liikevaihdosta tuotti Eurooppa, joka toi 8,5 mrd euroa liikevaihtoon. Pohjois-Amerikan ja Karibian alueiden liikevaihto oli n. 6,8 mrd. euroa. (PwC 2011; PwC 2012a.)

Suomalainen PricewaterhouseCoopers Oy sai alkunsa vuonna 1954, kun tilintarkastustoimisto Salmi, Virkkunen & Helenius eli SVH perustettiin Olle V. Salmen, Henrik Virkkusen sekä Antti Heleniuksen toimesta. Coopers & Lybrand toi edustuksensa Suomeen vuonna 1973 ja kuusi vuotta myöhemmin myös Price Waterhouse Oy perustetaan. Vuonna 1981 Coopers & Lybrand liittyy SVH –ketjun jäseneksi ja lopulta vuonna 1998 Price Waterhousen ja Coopers & Lybrandin fuusioituessa syntyy SVH PricewaterhouseCoopers Oy. Vuonna 2002 tulee toimiston nimeksi PricewaterhouseCoopers Oy. PwC Suomen liikevaihto tilikaudella 2010-2011 oli 91,4 milj. euroa, kasvaen runsaat neljä miljoonaa euroa edelliseen tilikauteen verrattuna.(PwC 2012a; PwC 2012b.)

2.6 Lakiuudistus Suomessa

Tilintarkastuslaki kokonaisuudessaan koki uudistuksen keväällä 2007 ja samalla kumottiin vuoden 1994 tilintarkastuslaki (936/1994). Uudistus astui voimaan 1.7.2007. Uudistuksen ansiosta tilintarkastuslain rakenne muuttui aiempaa selymmäksi ja johdonmukaisemmaksi. Uudistetun tilintarkastuslain taustalla on kansainvälinen kehitys, kun 2000-luvun alussa tilinpäätösskandaalit muuttivat tilintarkastusalan valvontaa ja lainsäädäntöä niin Yhdysvalloissa kuin Euroopassakin. Keskeinen syy uudistukseen oli myös tilintarkastusdirektiivin (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/43/EY tilinpäätösten ja konsolidoitujen tilinpäätösten lakisäätteisestä tilintarkastuksesta) säätäminen. Direktiivin säätämisen yhteydessä muutettiin ns. tilinpäätösdirektiivejä 78/660/ETY ja 83/349/ETY sekä kumottiin vanha tilintarkastusdirektiivi 84/253/ETY. Perustana uudelle tilintarkastuslaille toimi kuitenkin vanha tilintarkastuslaki, joka muodostaa – enemmän tai vähemmän muuttuneessa muodossa – 40 pykälää

uuden lain 57 pykälästä. Loput pykälät perustuvat pääosin uuteen tilintarkastusdirektiiviin. (Horsmanheimo ym. 2007, 19-20.)

Keskeisiä asioita yrityksille lain kokonaisuudistuksessa oli mm. maallikkotilintarkastuksen lakkauttaminen, tilintarkastajan raportointia koskevien säännösten uudistaminen sekä pienempien yritysten omistajien vapaus päättää siitä, valitaanko yritykselle tilintarkastaja. Tilintarkastajille sen sijaan on keskeistä säännösten tarkentuminen koskien kansainvälisten konsernien tilintarkastusta, kiristyneet riippumattomuus- ja vastuusäännökset sekä kansainvälisten tilintarkastusstandardien tulo velvoittavaksi. Myös valvontaviranomaisille kuten Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle uudistus tuo muutoksia, kuten vastuun kansainvälisestä valvontayhteistyöstä. Tilintarkastajien hyväksymisen osalta uusi tilintarkastuslaki sisältää hieman direktiiviä tiukempia vaatimuksia. (Horsmanheimo ym. 2007, 20.)

Tilintarkastajan riippumattomuutta ja esteellisyyttä käsitellään uuden lain 24 ja 25 §:ssä. Suuri osa näistä säännöksistä on jo vakiintuneen käytännön mukaisten riippumattomuuden vaarantavien ja esteellisyyden muodostavien seikkojen kirjaamista. Uutta sen sijaan on esimerkiksi tilintarkastajan velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin riippumattomuutta uhkaavien tekijöiden poistamiseksi. Lain mukaan tilintarkastaja on velvollinen myös kirjaamaan nämä uhkaavat tekijät ja niiden poistamiseksi suoritettut toimenpiteet toimeksiantoa koskeviin asiakirjoihin. (HTM-tilintarkastajat ry 2012.)

3 Tilintarkastajan vastuut

Tilintarkastajan velvollisuutena on vastata toiminnastaan toimeksiantajalleen sekä ulkopuolisille sidosryhmille. Hänen on toimittava lain määrittämässä puitteissa sekä tehtävä työnsä virheettömästi. Monimutkaisena ja inhimillisenä suorituksena ei tilintarkastus voi kuitenkaan koskaan olla täysin virheetöntä ja täydellistä. Tästä syystä tilintarkastajan suoritusta arvioidaankin olennaisuuden näkökulmasta. Tilintarkastajan vastuuseen sovellettavia lakeja ja säännöksiä tulee tarkastella kunkin tilanteen mukaan erikseen. Eri vastuumuodot, kuten esimerkiksi rikosoikeudellinen vastuu ja vahingonkorvausvastuu tulee erottaa toisistaan. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 469.) Tässä luvussa ei käsitellä kaikkia tilintarkastajan vastuumuotoja, vaan tarkoituksena on keskittyä tavoitteen kannalta vain muutamaiin olennaisimpiin vastuumuotoihin.

Tilintarkastajan vastuu voi realisoitua vain, jos hänen toiminnassaan on jokin virhe, puute tai laiminlyönti. Lisäksi vastuun realisoituminen edellyttää jonkinasteista moitittavuutta. Vain sopimusvastuun alueella vastuu realisoituu ilman vahingonaiheuttajan toimintaan liittyvää moitittavuutta. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 469.)

Tilintarkastajaa koskevien yleisten säännösten lisäksi tilintarkastuslain muut säännökset on määritelty lain 4. luvussa. Luvussa säädetään esimerkiksi tilintarkastajan riippumattomuudesta, esteellisyydestä sekä salassapitovelvollisuudesta. Kyseisessä luvussa säädetään myös mm. tilintarkastajan velvollisuudesta noudattaa ammattieettisiä periaatteita sekä kehittää ja ylläpitää ammattitaitoaan. Ammattieettiset periaatteet ovat tilintarkastuslain kannalta uutuus, mutta niiden noudattaminen on ollut jo pidempään osa hyvää tilintarkastustapaa. Säännöksessä määritetyt ammattieettiset periaatteet koskevat pääasiassa rehellisyyttä, objektiivisuutta sekä ammatillista pätevyyttä ja huolellisuutta. (Horsmanheimo ym. 2007, 129-130.)

3.1 Esteellisyys

Tilintarkastajaa ei voida luokitella TilintL 24 §:n mukaisesti riippumattomaksi ja tilintarkastaja on TilintL 25 §:n mukaisesti esteellinen mikäli:

- 1) tilintarkastaja on tarkastuskohteen taikka samaan konserniin kuuluvan yhteisön tai kirjanpitolain 1 luvun 8:ssä tarkoitetun osakkuusyrityksen yhtiömies, hallituksen tai hallintoneuvoston jäsen, toimitusjohtaja tai vastaavassa asemassa oleva
- 2) tilintarkastajan tehtävänä on tilintarkastuskohteen kirjanpidon, varojen taikka hoidon valvonta
- 3) tilintarkastaja on palvelussuhteessa yhteisöön, säätiöön tai 1 tai 2 kohdossa tarkoitettuun henkilöön
- 4) tilintarkastajalla on välillinen tai välitön omistus- tai muu oikeus osakkeeseen tai osuuteen voittoa tavoittelevassa yhteisössä
- 5) tilintarkastajalla on rahalaina, vakuus tai muu vastaava etuus yhteisöltä, säätiöltä tai sen johtoon kuuluvalta henkilöltä tai tilintarkastaja on antanut kyseiselle tälle tällaisen etuuden
- 6) 1 tai 2 kohdassa tarkoitettu henkilö on tilintarkastajan puoliso, veli, sisar taikka tilintarkastajan suoraan ylenevässä tai alevassa sukulaisuussuhteessa
- 7) tilintarkastajan puolisollla tai tilintarkastajaan suoraan alenevassa sukulaisuussuhteessa olevalla henkilöllä on kohdassa 4 tarkoitettu omistus- tai muu oikeus, eikä tämä oikeus ole merkityksetön
- 8) julkisen kaupankäynnin kohteena olevan yhteisön tilintarkastajaksi valittu luonnollinen henkilö tai tilintarkastajaksi valitun tilintarkastusyhteisön päävastuullinen tilintarkastaja on ottanut vastaan 1 tai 2 kohdassa tarkoitetun tehtävän kyseisessä yhteisössä ja tällaiseen tehtävään siirtymisestä on kulunut vähemmän kuin kaksi vuotta.

3.2 Riippumattomuus

Riippumattomuutta voi usein olla vaikea määritellä, vaikka tarkasteltavat tilanteet pohjautuvatkin käytännön tilanteisiin. Riippumattomuuden voisi määritellä esimerkiksi siten, että henkilö ei ole muiden henkilöiden tai asioiden vaikutusvallan alainen, eivätkä he voi kielteisellä tavalla vaikuttaa henkilön toimintaan. Suomen kielen perussanakirja ja Oxford Advanced Learner's Dictionary määrittelevät sanan ”riippumattomuus” mm. itsenäiseksi, suvereeniksi, täysivaltaiseksi ja vapaaksi. Näiden kuvausten perusteella riippumattomuudessa on kyse relaatioista henkilön ja ulkopuolisten tahojen välillä. Saariki-

ven mukaan riippumattomuus merkitsee itsenäisyyttä muista henkilöistä tai asioista ja sitä, että ei ole näiden määräysvallan alainen. Toisaalta tilintarkastuksessa on hyväksyttävä se, että tilintarkastaja on aina jossain määrin riippuvainen esimerkiksi tiedonsaannissaan tarkastuskohteen henkilökunnasta ja johdon antamista liiketoimintaa koskevista tiedoista. (Horsmanheimo ym. 2007, 151-152; Saarikivi 2000, 61-62.)

”Tilintarkastajan riippumattomuus on vapautta sellaisista riippuvuussuhteista, joiden voidaan perustellusti epäillä vaikuttavan tilintarkastajan kykyyn toimia objektiivisesti.” (Saarikivi 2000, 63)

Kuitenkin tilintarkastuksen tarkoitus voi käytännössä toteutua vain silloin, kun vaatimus riippumattomuudesta täyttyy. Myös tilintarkastuskertomuksen luotettavuus perustuu täysin tilintarkastajan riippumattomuuteen. Tästä syystä tilintarkastajan on vältettävä sellaisia seikkoja tai olosuhteita, joiden perusteella hänen riippumattomuutensa voidaan kyseenalaistaa. Perusedellytys tarkastuksen vaarantamiseksi on se, että kyseisellä asialla on joko välitön tai välillinen yhteys kohteen tilintarkastukseen. (Horsmanheimo ym. 2007, 149.)

Tilintarkastajaa koskevia säännöksiä on määritelty mm. tilintarkastuslain 4. luvussa, jossa säädetään myös riippumattomuutta koskevasta säännöksestä. Säännöstä on uudistettu merkittävästi aiemmasta tilintarkastuslain säännöksestä vastaamaan tilintarkastusdirektiivin riippumattomuusnormitusta ja Euroopan komission suositusta. Yleisesti riippumattomuus on tunnustettu yhdeksi tilintarkastuksen kulmakivistä ja perusolettamista. (Horsmanheimo ym. 2007, 149.)

3.3 Riippumattomuuden sääntely tilintarkastuslaissa ja riippumattomuuden vaarantavat tilanteet

Tilintarkastuslain 24.1 § sisältää tilintarkastajan riippumattomuutta koskevan yleissäännöksen. Kyseisen säännöksen mukaan tilintarkastajan on järjestettävä toimintansa riippumattomuuden suojaavalla tavalla suoritettaessa TilintL 1.1 § mukaista toimeksiantoa. Kyseinen säännös perustuu tilintarkastusdirektiivin 22.1 artiklaan, jonka mukaan riippumattomuuden keskeinen sisältö on, että tarkastusta suorittaessaan tilintarkastaja toi-

mii itsenäisesti suhteessa tarkastettavaan yhteisöön eikä osallistu sen päätöksentekoon. (Horsmanheimo ym. 2007, 157.)

Uuteen tilintarkastuslakiin on aiemmasta laista poiketen lisätty esimerkkiluettelo tilintarkastajan riippumattomuutta uhkaavista tilanteista, jolloin henkilön tulisi ryhtyä riippumattomuuden turvaaviin toimenpiteisiin. Tilanteiden yhteydessä on myöskin mainittu, minkälaisesta uhasta on kysymys. Horsmanheimo ym. (2007, 159-160) ovat luetelleet riippumattomuutta uhkaavat tilanteet seuraavasti:

- Tilintarkastajalla on taloudellisia tai muita etuuksia yhteisössä tai säätiössä tai tilintarkastajalla on muu kuin tavanomainen liikesuhde yhteisöön tai säätiöön (oman intressin uhka).
- Tarkastettavana on tilintarkastajan oma toiminta (oman työn tarkastamisen uhka).
- Tilintarkastaja toimii oikeudenkäynnissä tai muussa asiassa yhteisön tai säätiön puolesta tai sitä vastaan (asian ajon uhka).
- Tilintarkastajalla on läheinen suhde henkilöön, joka kuuluu yhteisön tai säätiön johtoon tai joka on osallistunut toimeksiannon kohteena olevaan asiaan yhteisön tai säätiön palveluksessa (läheisyyden uhka).
- Tilintarkastajaa painostetaan (painostuksen uhka).

Välittömiä oman intressin uhkaa aiheuttavia taloudellisia etuuksia ovat komission riippumattomuussuosituksen mukaisesti esim. osakkeet, obligaatiot, velkakirjat ja muut toimeksiannon kohteena olevan yhteisön arvopaperit. Välillisiä taloudellisia etuuksia sen sijaan ovat esimerkiksi tilintarkastajan sijoitukset yrityksiin, joilla on sijoituksia tarkastettavassa yhteisössä, säätiössä tai yrityksessä. Välilliset etuudet ovat merkityksellisiä ainakin silloin, kun omistus mahdollistaa kyseisen henkilön vaikuttavan yhteisön johdon päätöksiin. Sen sijaan mikäli omistus on sijoitus- tai eläkerahaston tai muun yhteissijoitusyrityksen hallussa, eikä tilintarkastaja osallistu rahastonhoitajan tilintarkastukseen eikä muutenkaan voi vaikuttaa yksittäisiin sijoituspäätöksiin, pidetään etuutta merkityksettömänä. (Horsmanheimo ym. 2007, 160-161.)

Mikäli tarkastettavana on tilintarkastajan oma toiminta, on syytä ryhtyä riippumattomuutta turvaaviin toimenpiteisiin. Oman työn tarkastamisen uhka voi syntyä esimerkiksi silloin, kun tilintarkastaja joutuu arvioimaan uudelleen jonkin aiemmin tekemänsä

ratkaisun, jolloin tilintarkastajan objektiivisuus työtään kohtaan voi vaarantua. Komission riippumattomuussuosituksen mukaan myös neuvonantoihin liittyviä riskejä saattaa esiintyä esim. tilinpäätöstietojärjestelmien suunnittelun ja toteutuksen, arvonmäärittämissä, sisäisen tarkastuksen tai johdon rekrytoinnin kohteena olleissa yhteisöissä ja yrityksissä. (Horsmanheimo ym. 2007, 162.)

Asian ajon uhka saattaa puolestaan syntyä silloin, kun tilintarkastaja toimii oikeudenkäynnissä tai muussa asiassa yhteisön tai säätiön puolesta tai sitä vastaan. Kyseinen tilanne voi syntyä, kun tilintarkastaja tukee jotakin kantaa niin pitkälle, että tämä voi myöhemmin vaarantaa objektiivisuuden. Koska tilintarkastajan tehtävänä on antaa objektiivinen lausunto, voidaan riita-asiassa yhteisöä edustavan tilintarkastajan katsoa olevan puolueellinen. Kuitenkin vaikka toimeksiannon kohteena olevan yhteisön puolesta toimiminen voidaan katsoa subjektiiviseksi toiminnaksi, vaihtelee subjektiivisuuden aste oikeusprosessin luonteesta riippuen. Riski kasvaa sitä mukaa, mitä enemmän tilintarkastaja toimii yhteisön tai säätiön puolesta riita-asian ratkaisemiseksi. (Horsmanheimo ym. 2007, 162-163.)

Mikäli tilintarkastajalla on läheinen suhde tarkastettavan yhteisön johtoon kuuluvan henkilön kanssa on kyseessä läheisyyden uhka. Kyseinen uhka saattaa syntyä myöskin silloin, kun tilintarkastaja suhtautuu läheisen suhteen johdosta liian myönteisesti toimeksiannon kohteen intresseihin. Riippumattomuutta uhkaava läheisyyden uhka tulee arvioitavaksi myös, kun tilintarkastaja siirtyy toimeksiannon kohteena olevan yrityksen tai säätiön palvelukseen. Tilanteessa tulee tällöin varmistaa, ettei tilintarkastusyhteisön ja tilintarkastajan välille jää sellaisia merkityksellisiä yhteyksiä, jotka ovat omiaan vaarantamaan tilintarkastajan riippumattomuuden. Tilanteesta, jossa tilintarkastaja siirtyy julkisen kaupankäynnin kohteena olevan yhteisön ylimmän johdon tehtävään, säädetään erikseen TilintL 25 §:ssä. (Horsmanheimo ym. 2007, 164.)

Tilintarkastajan riippumattomuuden vaarantava painostuksen uhka saattaa syntyä, kun todelliset tai todellisilta vaikuttavat uhkat estävät tilintarkastajaa toimimasta objektiivisesti. Säännöksen mukaan esimerkiksi tilanteet, jossa määräälevä tai vaikutusvaltainen asiakas uhkailee tilintarkastajaa tai TilintL 24.1 §:n 2 kohdan mukainen alistussuhde

vaikuttaa tilintarkastajan kykyyn toimia objektiivisesti ja noudattaa ammatillista skeptisyyttä. (Horsmanheimo ym. 2007, 165.)

Tilintarkastajia koskee myös muita säännöksiä, joiden voidaan katsoa turvaavaan tilintarkastajan riippumattomuutta. Tällaisia ovat esimerkiksi KHT- ja HTM-tilintarkastajaksi ja –yhteisöksi hyväksymistä koskevat säännökset, tilintarkastajan määritelmää, yleistä kelpoisuutta ja erityistä kelpoisuutta koskevat säännökset sekä myöskin hyvää tilintarkastustapaa koskeva säännös. Tilintarkastuslain 30.1 §:n 3 kohdan ja TilintL 31.1 §:n 3 kohdan mukaan KHT- tai HTM-tilintarkastajaksi hyväksyttävä henkilö ei saa harjoittaa tilintarkastustoiminnan ohella muuta toimintaa, joka on omiaan vaarantamaan tilintarkastuksen suorittamisen. Tämän kiellon tarkoituksena on nimenomaan turvata tilintarkastajan riippumattomuus. Myös KHT- ja HTM-yhteisöillä tulee olla edellytykset toimia tilintarkastuslain mukaisesti riippumattomana tilintarkastusyhteisönä. Riippumattomuutta näiden yhteisöjen osalta suojaa sen sijaan omistus- ja määräysvallan käytön rajoitukset. TilintL 22 §:n mukaan tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa, johon kuuluu olennaisena osana riippumattomuusvaatimus. (Horsmanheimo ym. 2007, 155-157.)

3.4 Salassapitovelvollisuus

Tilintarkastajan salassapitovelvollisuus luo pohjan tarkastuksen luottamuksellisuudelle ja muodostuu siten tärkeäksi osaksi toimeksiannolle. Salassapitovelvollisuus turvaa niitä etuja, joita tietojen paljastuminen tai julkisuus voisi vahingoittaa. Tilintarkastajalta odotetaan yleisesti varovaisuutta ja pidättyvyyttä asiakasta koskevien tietojen ilmaisemisessa ulkopuolisille. Tämä onkin muodostunut osaksi hyvää tilintarkastustapaa. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 310.) Salassapitovelvollisuus ei kuitenkaan koske jo yleiseen tietoon tulleita tietoja, eikä lain velvoittamia tietoja. Lakiperusteinen velvoite tietojen antamiseen syntyy esimerkiksi silloin, kun tilintarkastajan tulee huomauttaa vastuuhenkilön laiminlyönnistä tilintarkastuskertomuksessaan. Rahanpesuun liittyvä lainsäädäntö saattaa myöskin velvoittaa tilintarkastajan raportoimaan havainnostaan viranomaiselle, vaikka havaittu seikka kuuluisikin salassapitovelvollisuuden piiriin. (Korkeamäki 2008, 21-22.)

Salassapitosäännös on yleissäännös, jota tarkempia velvotteita voidaan antaa muualla laissa. Tilintarkastajan osalta salassapitovelvollisuus koskee kaikkea TilintL 1.1 §:ssä säädettyä toimintaa mukaan lukien neuvonantotoimintaa. Säännöksen avulla pyritään myös suojaamaan luottamusta tilintarkastajia kohtaan yleisesti. Luottamuksellisuuden suoja on määritelty uudestaan esimerkiksi siten, että tilintarkastuksen luottamuksellisuus suojaaa toimeksiantajan lisäksi myös kolmansia osapuolia ja niitä koskevia tietoja, joihin tilintarkastaja pääsee asemansa ansiosta käsiksi. Suojattava taho kuitenkin määräytyy tapauskohtaisesti, eikä sitä määritellä täydellisesti laissa. Salassapitosäännöksen lähtökohtana onkin yleinen salassapitovelvollisuus. Tilintarkastuslain mukaan myös henkilö, joka hoitaa TilintL 1 §:ssä tarkoitettua tehtävää on salassapitovelvollinen. Salassapitovelvollisuus ei vaadi, että tilintarkastaja toimisi jossakin tietyssä muodollisessa asemassa, vaan se koskee myös oma-aloitteisesti aloitettuja TilintL 1 §:n mukaisia tehtäviä. Myös tilintarkastajan apulainen on tilintarkastuslain mukaan salassapitovelvollinen. Sen sijaan tilintarkastuslain salassapitosäännöstä ei sovelleta tilintarkastajan mahdollisesti käyttämiin asiantuntijoihin, vaan kyseisten asiantuntijoiden salassapitovelvoite määräytyy pääosin rikoslain 30 tai 38 luvun mukaisesti. (Horsmanheimo ym. 2007, 191-193)

3.5 Rikosoikeudellinen vastuu

Tilintarkastajan rikosoikeudellinen vastuu tarkoittaa, että tilintarkastaja, joka tekee rangaistavaksi säädetyn teon, voidaan asettaa syytteeseen tuomioistuimessa ja hänelle voidaan tuomita rangaistus. Useimmiten tilintarkastajan rikosoikeudellinen vastuu toteutuu yleisessä tuomioistuimessa. (Hormanheimo & Steiner 2008, 493.) Tavanomaisesti rikosoikeudellisia sanktioita pidetään perusteltuina vain tilanteissa, joissa vahingonkorvaus tai muu yksityisoikeudellinen seuraamusuhka ei ole riittävä kannustin hyväksyttävään käyttäytymiseen. Lainsäätäjä on tunnistanut tarpeen rikosoikeudelliselle sanktiouhalle myös tilintarkastuksen osalta. Tilintarkastajan rangaistusvastuu on porrastettu siten, että tilintarkastusrikkomuksesta säädetään tilintarkastuslaissa, kun taas rikoslaisissa säädetään tilintarkastusrikkoksesta. (Horsmanheimo ym. 2007, 426.)

3.6 Vahingonkorvausvastuu

Tilintarkastaja on vahingonkorvausvastuussa sille yhteisölle tai säätiölle, jonka tilintarkastusta hän on valittu suorittamaan. Vahingonkorvausvelvollisuutta käsitellään tilintarkastuslain 51 §:ssä. Täyden korvauksen periaatteen mukaan tilintarkastaja on korvausvelvollinen vahingosta täyteen määrään, mikäli vahinko on tuottamuksellisesti aiheutettu. Vahingonkorvausvastuun perustana on ajatus siitä, että tilintarkastaja on velvollinen hyvittämään vahingosta aiheutuneen haitan ja saattamaan vahinkoa kärsineen siihen taloudelliseen asemaan, jossa hän olisi, ellei vahinkoa olisi tapahtunut. Vastuun syntymisen edellytyksenä on kuitenkin se, että todellisuudessa on aiheutunut korvauskelpoinen vahinko. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 470.)

Horsmanheimo ja Steiner (2008, 471) kuvailevat tilintarkastajan korvausvastuun edellytykset seuraavasti:

- 1) On tapahtunut konkreettinen vahinko, jonka varallisuusarvo (menetetty etu rahassa) voidaan määrittellä. Esimerkiksi tunnearvojen tuhoutuminen, mielipaha tai muu henkinen kärsimys ei yleensä ole vahinko, ellei sitä voida mitata rahassa.
- 2) Vahinko on tilintarkastajan aiheuttama. Tilintarkastajan korvausvastuu koskee yleensä vain tekoja, jotka liittyvät tilintarkastuslain 1.1 §:ssä tarkoitettuun toimintaan.
- 3) Tilintarkastajan laiminlyönnillä tai teolla ja vahingolla on syy-yhteys (causa). Korvausta voidaan vaatia vain vahingosta, joka on aiheutunut tilintarkastajan laiminlyönnistä tai teosta.
- 4) Kysymys on korvattavasta vahingosta ja korvausvastuun asialliset ja ajalliset edellytykset ovat käsillä. Esimerkiksi kauan sitten aiheutunut vahinko ei yleensä ole enää korvattavissa.

Tavanomainen ja ensisijainen keino vaatia korvausta aiheutuneesta vahingosta on käännyä suoraan tilintarkastajan puoleen ja pyytää häntä korvaamaan vahinko vapaaehtoisesti. Myös tilintarkastajan vakuutusyhtiön kanssa voidaan käydä neuvotteluja edellyttäen, että tilintarkastajalla on vastuuvakuutus. Näin tilintarkastaja, vakuutusyhtiö ja vahingonkärsijä voivat yhdessä käydä läpi korvausvastuun syntymisen edellytykset ja sopia korvauksesta. Mikäli tilintarkastaja ja vahingon kärsinyt eivät kuitenkaan pääse ratkaisuun neuvottelemalla, voidaan riidassa käyttää ulkopuolista sovittelijaa tai viedä asia oikeuteen. Vastuusäännöistä ja vastuun rajoittamisesta sovitaan käytännössä jo laaditta-

essa toimeksiantoa koskevaa sopimusta, jolloin voidaan osittain välttyä vahingonkorvausvaateilta. Vastuun rajoituksista kolmansiin osapuoliin nähden he eivät kuitenkaan voi etukäteen sopia. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 490-492.)

4 Euroopan komission säädökset

Euroopan komissio koostuu 27 komissaarista, joista jokainen edustaa omaa EU-maataan. Viisivuotisen toimikautensa aikana, he johtavat komission poliittisia linjauksia. Kukin komissaari vastaa tietyistä EU-politiikan alasta tehtävänjaon mukaisesti. Nykyään komission puheenjohtajana toimii José Manuel Barroso, joka aloitti toimikautensa helmikuussa 2010. Euroopan komission roolina on valvoa ja panna täytäntöön EU:n politiikkaa, kuten: ehdottaa lainsäädäntöä parlamentille ja neuvostolle, hallinnoida EU:n budjettia ja varainkäyttöä, valvoa EU:n lainsäädännön soveltamista ja edustaa EU:ta kansainvälisissä yhteyksissä ja esimerkiksi neuvotella EU:n ja muiden maiden välisiä sopimuksia. (Euroopan unioni 2012.)

Komissiolla on mahdollisuus ehdottaa uutta lainsäädäntöä, jonka avulla pyritään puolustamaan EU:n ja sen kansalaisten etuja. Uutta lainsäädäntöä ehdotetaan vain, mikäli ongelmaa ei voida tehokkaammin ratkaista kansallisessa, alueellisella tai paikallisella toiminnalla. Ehdotuksissaan komissio pyrkii huomioimaan mahdollisimman monien tahojen edut. Luodakseen teknisiltä yksityiskohdiltaan moitteettomat ehdotukset, kuulee komissio erilaisia asiantuntijoita komiteoiden, työryhmien ja julkisten kuulemisten välityksellä. Ensin komission yksiköt laativat säädösluonnoksen, joka annetaan parlamentin käsiteltäväksi, mikäli vähintään 14 komissaaria puoltaa ehdotusta. Säädöksen lopullisesta hyväksymisestä päätetään keskustelujen ja luonnokseen tehtyjen muutosten jälkeen. (Euroopan unioni 2012.)

4.1 Ehdotus tilintarkastusta koskevista erityisvaatimuksista

Euroopan komissio julkaisi vuoden 2010 lokakuussa tilintarkastusalaa koskevan Green Paper –tiedotteen ”Audit Policy: Lessons from the Crisis”. Tiedote on laadittu herätykseksi Euroopassa vallitsevasta tilintarkastusmarkkinoiden keskittymisestä neljälle suuralle toimijalle sekä siksi, että tilintarkastuspolitiikassa nähdään talouskriisistä muistuttavia epäkohtia. Euroopan komissio toivoo julkaisun tuovan esille alalla vallitsevan vääristyneen kilpailutilanteen sekä alaa rasittavan odotuskuilun tilintarkastajien ja osakkeenomistajien välillä, koskien erityisesti tilintarkastuksen roolia ja merkitystä. Komissio ehdottaa suurimmille yhtiöille kahden tilintarkastajan mallia, jossa listattujen yhtiöi-

den tulisi valita kaksi tilintarkastajaa, joista vähintään toinen on muu kuin Big 4 – yhteisö. Euroopan komissio katsoo, että uusien yhteisöjen pääsy markkinoille tulisi olla helpompaa ja kilpailun yleisesti vapaampaa. Ehdotuksen mukaan vapaata kilpailua voitaisiin edistää myös sillä, että kaikkien yhtiöiden tulisi vaihtaa tilintarkastajaa tietyin väliajoin. Nykyisen säännöksen mukaan yhtiön on vaihdettava päävastuullista tilintarkastajaa seitsemän vuoden välein, mutta uuden säännöksen mukaan rotaatio koskisi koko tilintarkastusyhteisön vaihtamista. (BDO 2010.)

”Euroopan komissio näkee tämän tilintarkastusalan keskittymisen neljälle suurimmalle toimijalle riskisenä ja tilintarkastusalaa haittaavana tekijänä. Pahimmillaan yhden suuren tilintarkastusyhteisön kaatuminen saattaisi johtaa uuteen talouskriisiin.” (BDO 2010.)

Komission kannanotossa kyseenalaistetaan myös tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen riippumattomuus. Kannanotossa tarkastellaan lisäksi tilintarkastusyhteisöjen tarjoamia konsultointipalveluja, jotka saattavat vaarantaa yhteisöjen riippumattomuuden, kun samalle asiakkaalle tarjotaan tilintarkastuksen lisäksi myös konsultointia. Mikäli tilintarkastusasiakkaina on pörssiyhtiöitä sekä tiettyjä luottolaitoksia ja vakuutusyhtiöitä, ei tilintarkastusyhteisö saisi ehdotuksen mukaan tarjota niille lainkaan oheispalveluja, kuten vero-, konsultointi- tai lakipalveluita. Tapauskohtaisista poikkeuksista voisi päättää kansallinen valvontaviranomainen tai yhtiön tarkastusvaliokunta. Suurimmat tilintarkastusyhteisöt, eli Big 4 -yhteisöt, eivät saisi vastaisuudessa toimia lainkaan oheispalvelujen tarjoajina. Käytännössä siis Big 4 -tilintarkastusyhteisö ei voisi lainkaan olla osa konsultointipalveluita myyvää yhtiötä. (BDO 2010; EK 2011.)

Ehdotuksen toteutuessa Big 4 -yhteisöjen liiketoimintamalli muuttuisi merkittävästi, niiden joutuessa erityttämään konsultointitoimintansa erilliseksi muusta toiminnasta. Arviolta 2/3 suurten yhtiöiden liikevaihdosta tulee konsultoinnista ja 1/3 tilintarkastuksesta. Tämän perusteella voi odottaa suurten tilintarkastusyhteisöjen asiakkaiden tilintarkastuskustannusten nousevan. Tulevaisuudessa Big 4 -tilintarkastusyhteisöjen asiakkaiden arki voi hankaloitua ja kustannukset lisääntyä, kun yhtiöt joutuvat ostamaan vero-, laki- ja konsultointipalvelunsa eri yrityksiltä. Myöskin tilintarkastusyhteisöjen laaja-alainen ymmärrys ja kokemus vähenevät. (EK 2011.)

KHT-yhdistys on huolestunut siitä, että ehdotukset eivät yksinomaan keskity luottamuksen, luotettavuuden ja laadun edistämiseen, vaan riskinä on se, että laaditut säännökset ovat ylimitoitettuja tarpeeseen nähden. "Finanssikriisi ei johtunut tilintarkastuksen epäonnistumisesta, joten tällainen yli 100-sivuinen säännöspaketti tuntuu kyllä jossain määrin ylisääntelyltä", sanoo Hannu Pellinen. Erityisen ongelmallinen on ehdotuksen isoja tilintarkastusyhteisöjä koskeva kieltä harjoittaa muuta kuin tilintarkastustointia. "Ison kansainvälisen yrityksen tilintarkastus vaatii monipuolista erityisosaamista. Kielto vaarantaisi tällaisen osaamisen ylläpitämisen tilintarkastusyhteisössä, eikä se ole omiaan parantamaan tilintarkastuksen laatua", jatkaa Pellinen. (KHT-yhdistys 2011.)

4.2 Uudistuksen perustelut

EU:n säännöillä on tähän saakka jätetty jäsenvaltioille paljon harkintavaltaa, kun taas jäsenvaltiot ovat pitkälti luottaneet ammattialan itsesääntelyyn. Talouskriisi on osaltaan osoittanut sen, ettei tämä itsesääntely enää tulevaisuutta ajatellen riitä. Lisäksi arvopaperimarkkinoiden ja finanssialan toimijoiden ollessa kytköksissä toisiinsa, tulisi tilintarkastukset Euroopan komission mielestä tehdä kaikkialla unionissa yhdenmukaista kehystä noudattaen. Komission mukaan on ensiarvoisen tärkeää, että tilintarkastajien roolia, riippumattomuutta ja markkinarakennetta käsitellään unionin tasolla, koska yleisen edun kannalta merkittävät yhteisöt toimivat Euroopassa usein yli rajojen. On myös otettava huomioon, että lainsäädäntö koskien sijoittajansuojaa ja finanssilaitoksia on jo annettu unionin tasolla. Euroopan komission mukaan asetus on sopiva ja oikeasuhtainen oikeudellinen väline, jotta voidaan varmistaa yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lakisääteisen tilintarkastuksen korkealaatuisuus. Lainsäädännön tullessa voimaan, sitä sovellettaisiin samasta päivästä lähtien kaikkialla unionissa, minkä avulla vältettäisiin ongelmat, joita aiheutuisi, mikäli jäsenvaltiot ottaisivat direktiivin myöhässä osaksi kansallista lainsäädäntöään. Komission mukaan lain avulla saavutetaan myös korkea yhdenmukaistamisaste, sillä lakisääteiset tilintarkastukset tehtäisiin olennaisilta osin samanlaisin säännöin jokaisessa jäsenvaltiossa. (Euroopan komissio 2012.)

5 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, eli laadullisen tutkimusmenetelmän metodilla. Menetelmän avulla kohdetta pyritään kuvaamaan, ymmärtämään ja tulkitsemaan. Vastausta haetaan kysymyksiin mitä, miksi ja miten. Aineiston hankinnan lähtökohtana on tutkimusongelma, eli miten Euroopan komission ehdotuksen toteutuminen vaikuttaisi Big 4 –tilintarkastusyhteisöihin. Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla kahta asiantuntijaa Big 4 –yhteisöistä ja lähettämällä haastattelun kysymykset yhdelle Big 4 -yhteisöistä.

Yhdeltä yhteisöltä ei onnistuttu saamaan vastausta kahdesta yhteydenotosta huolimatta. Kaikki vastaajat olivat yhteisöissään KHT-tutkinnon suorittaneita, partner-tason henkilöitä. Henkilöt ja yhteisöt esiintyvät opinnäytetyössä toiveidensa mukaisesti nimettöminä. Tilintarkastusyhteisöt saivat itse valita sopivimman henkilön haastateltavaksi. Haastattelumuodoksi valittu teemahaastattelu vaikutti soveltuvan parhaiten tutkimusongelman selvittämiseksi sen keskustelunomaisen luonteen vuoksi. Tästä syystä haastateltavien kanssa oli myös mahdollista pureutua aiheeseen syvällisemmin, mikä mahdollisti sen, että ilmiöstä saatiin monipuolista tutkimustietoa.

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (1997, 157-160) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja kohteen kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Huomioon otettavaa on se, että todellisuutta ei voi pirstoa mielivaltaisesti osiin, vaan tapahtumat muovaavat toinen toistaan samanaikaisesti. Yleisesti kvalitatiivisen tutkimuksen pyrkimyksenä onkin pikemminkin löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. Tyypillisiä piirteitä kvalitatiiviselle tutkimukselle ovat esimerkiksi, että aineisto kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Tästä syystä tiedonkeruun instrumenttina suositaan usein ihmistä. Tutkija luottaa mittausvälineiden sijaan mieluummin omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittavien kanssa. Myös kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, eikä satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. Laadulliset menetelmät, kuten teemahaastattelut, ryhmähaastattelut ja erilaisten dokumenttien ja tekstien analyysit mahdollistavat pintaa syvemmälle menemisen ja piilevien tarpeiden esilletuomisen. (Hirsjärvi ym. 1997, 157-160.)

5.1 Tutkimusmenetelmät

Haastattelu on siinä mielessä ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, että siinä ollaan tutkittavan kanssa suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa. Suurimpana etuna voidaan pitää tilanteen joustavuutta aineistoa kerätessä. Haastattelussa voidaankin säädellä aineiston keruuta tilanteen edellyttämällä tavalla ja samalla vastaajia myötäillen. Myös aiheiden järjestystä voidaan säädellä, haastattelijalla voi pyytää täsmennystä, selventää epäselvyyksiä tai jopa poiketa aiheesta, mikäli haastattelijalla kokee sen oleelliseksi. Lisäksi haastateltavat on mahdollista tavoittaa myöhemminkin, mikäli tutkija kokee tarpeelliseksi täydentää aineistoa. Toisaalta monet seikat, joita pidetään haastattelun hyvinä puolina sisältävät myös ongelmia. Haastattelu on esimerkiksi erittäin aikaa vievää. Haastattelu vaatii paljon suunnittelua ja kouluttautumista haastattelijan rooliin ja tehtäviin. Itse haastatteluun katsotaan kuuluvan myös monia virhelähteitä, jotka aiheutuvat sekä haastateltavasta että haastattelijastakin. Haastateltavat saattavat kokea tilanteen esimerkiksi pelottavaksi tai uhkaavaksi tilanteeksi. Tällöin tilanteen luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. (Hirsjärvi ym. 1997, 199-203.) Kuten jo aiemmin mainittiin, opinnäytetyössä hyödynnetään teemahaastattelua. Teemahaastattelulle on tyypillistä, että kysymysten tarkka järjestys ja muoto puuttuu. Sen voi myös tulkita olevan lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto.

Vaikka opinnäytetyötä varten oli aiemmin tarkoitus haastatella kaikkien neljän suuren tilintarkastusyhteisön edustajaa, tarjoutui lopulta mahdollisuus toteuttaa haastattelut vain kahden yhteisön kanssa. Lisäksi yhdelle yhteisölle lähetettiin kysymykset sähköpostitse. Aineiston määrä ei kuitenkaan muodostunut ongelmaksi haastateltavien pienestä määrästä huolimatta. Haastattelurunko oli rakennettu niin, että haastattelutilanteessa keskusteltiin kolmesta eri teemasta: Euroopan komission julkaisemasta green paperistä, green paperin vaikutuksista Big 4 – yhteisöihin sekä green paperin vaikutuksista tilintarkastusmarkkinoihin. Lisäksi jokaisen teeman alla oli 3 – 4 tarkentavaa kysymystä. Haastattelurunko löytyy liitteestä 1. Runkoa käytettiin melko joustavasti siten, että haastateltavilla itsellään oli myös mahdollisuus kertoa vapaasti itselleen tärkeitä aihealueista.

5.2 Haastattelujen suunnittelu ja toteutus

Haastattelujen suunnittelu aloitettiin pohtimalla haastattelurunkoa. Tutkimuksessa päätettiin käyttää puolistrukturoitua teemahaastattelua. Runko käsitti kolme eri teemaa, joista jokainen teema sisälsi kolme tai neljä tarkentavaa kysymystä. Haastattelun teemat suunniteltiin vastaamaan alustavasti opinnäytetyön pää- ja alaongelmiin. Tarkentavia kysymyksiä kyseltiin haastateltavilta niissä tilanteissa, kun haastateltava ei omatoimisesti sivunnut kyseistä aihetta. Haastattelurunkoa käytettiin vain ohjaavana tekijänä, eikä sitä pyritty noudattamaan absoluuttisesti. Näin ollen haastattelutilanteissa käytiin läpi teema kerrallaan, käsitellen aiheita varsin vapaamuotoisesti.

Suunniteltaessa haastatteluja olivat työn kohderyhmät jo opinnäytetyön aiheen vuoksi valmiiksi selvillä. Sen sijaan haastatteluja varten tuli vielä selvittää kohderyhmien halukkuus vastata opinnäytetyöhön. Lisäksi haastateltavien yhteisöjen tuli itse määrittää henkilö, joka toimii yrityksen edustajana opinnäytetyössä. Yhteisöihin oltiin yhteydessä sähköpostin välityksellä. Kaikkien kolmen yhteisön edustajat vastasivat melko nopealla aikataululla sähköpostiviestiin. Sen sijaan yhdeltä yhteisöltä ei saatu lainkaan vastausta. Haastattelujen järjestäminen oli kuitenkin aikatauluongelmista johtuen melko haastavaa. Lopulta kahta yhteisöä haastateltiin tutkimukseen ja yhdelle yhteisölle lähetettiin kysymykset sähköpostitse.

Haastattelutilanne nauhoitettiin käyttämällä kirjastosta lainattua nauhuria. Ennen jokaista haastattelua, jokaiselta tutkittavalta kysyttiin lupa haastattelun nauhoittamiseen sekä selvitettiin tutkittavan halukkuus esiintyä työssä joko omalla nimellään tai nimettömänä. Vain yksi yhteisö ilmaisi toiveensa esiintyä nimettömänä, mutta koska nimetön yhteisö olisi liian helposti johdettavissa alkuperäiseen lähteeseen, päätettiin kaikki opinnäytteen näkemykset esittää anonyymeinä. Haastattelujen nauhoitettu äänenlaatu oli hyvällä tasolla, eikä nauhoituksen laatu häirinnyt haastattelujen litterointia. Litterointi suoritettiin kuuntelemalla äänitteet läpi käyttäen Windows Media Player soitinta ja litteroimalla ne Word –ohjelmalla. Haastattelut järjestettiin 21.8.2012 ja 3.9.2012 yhteisöjen omien toimitilojen neuvotteluhuoneissa.

6 Tutkimustulokset

Aineistoa kerättiin haastatteluiden avulla yhteensä noin 75 minuutin verran ja litteroituina materiaalia kertyi yhteensä 17 sivua. Litterointiin käytettiin aikaa viisinkertaisesti nauhoitusten pituuteen verrattuna. Aineiston analyysi aloitettiin lukemalla haastattelujen materiaalit läpi useaan kertaan ja merkitsemällä tärkeimmät asiat ylös.

6.1 Tilintarkastusyhteisöjen näkemys Euroopan komission ehdotuksesta

Haastattelut aloitettiin keskustelemalla yleisellä tasolla yrityksen toimenpiteistä ehdotuksen suhteen ja tarkastelemalla yrityksen näkemystä ehdotuksesta yleisesti. Keskustelun aikana kävi nopeasti ilmi, kuinka tuttu ja ajankohtainen aihe ehdotus oli tutkimuskohteille. Yhteisöt kertoivat seuraavansa tilannetta jatkuvasti sekä keskustelevansa yrityksen sisällä tilanteen kehityksestä säännöllisesti. Eräs yhteisö kommentoi tilannetta seuraavasti:

Onhan tää erittäin merkittävä tän toimialan kannalta tää asia ja ollaan erittäin tiiviisti seurattu koko ajan sitä, mitä tapahtuu komissiossa ja mitä tapahtuu Suomessa. Esimerkiksi mitä TEM kommentoi komissiolle ja (yhteisö) ketjuna seuraa tätä kans erittäin tiiviisti. Meillä on omat sisäiset intranet-sivustot tästä ja säännölliset conference callit. Samoinhan tässä on semmonen european contact group, ja lisäksi KHT-yhdistyksessähän tätä seurataan kans erittäin tiiviisti ja (yhteisön) kanssa me ollaan sit siinä työssä oltu mukana. Et kyl voi sanoo et erittäin tiiviisti seurataan kyllä.

Toinen yhteisö kertoi myös seuraavansa tilannetta, mutta ajan kuluessa keskittyminen aiheeseen on hieman laantunut:

Sillon tietysti ku se ehdotus tuli niin silloin keskusteltiin varmaan aika paljonki ja silloin asiakkaatki siihen enemmän reagoi ja kyseli. Asia oli muutenki enemmän pinnalla. Nyt se on tietysti sit on siinä mielessä vähän laantunu ehkä tämmösen statustiedottamisen tasolle, että missä nyt mennään. Sanotaan nyt et se ei ehkä nyt tällä hetkellä ihan hirveesti siin päivittäisessä keskustelussa oo mukana, mutta tottakai se nyt aina aika ajoon nousee esiin kun puhutaan, että mihin tää ala nyt ylipäänsä on menossa. Toi nyt on aika keskeinen osa sitä kuitenkin ja ehkä määrittää sit tulevaisuutta aika pitkälti.

Kuten yhteisöt edellä toivat esiin, on ehdotus saanut aikaan paljon keskustelua yritysten sisällä. Mielenkiintoista ehdotuksen kannalta on myös asiakkaiden näkökulma tilanteesta. Etenkin suuremmille yhtiöille ja pörssiyrityksille ehdotus tuo paljon muutoksia koko tilintarkastusprosessin suunnitteluun ja tästä syystä yhteisöjen tulee ottaa myös asiakkaat huomioon tilannetta pohtiessaan.

Alan kehittäminen on kaikkien kohdeyritysten intresseissä, mutta yritykset ovat selkeästi huolissaan keskustelun suunnasta. Kaikki yritykset totesivat yritysketjun antaneen virallisen kannanoton vihreästä kirjasta suoraan komissiolle, mutta myös suomalaiset jäsenyritykset kertoivat antaneensa lausunnon työ- ja elinkeinoministeriölle, ministeriön järjestämässä keskustelutilaisuudessa loppuvuodesta 2011. Yhteisöt kertoivat myös olleensa mukana vaikuttamassa KHT-yhdistyksen antamaan kirjeeseen TEM:lle.

Tietysti Suomessa kuitenkin KHT-yhdistys on se jolta pyydetään kannanottoa ensimmäiseksi kaikkiin näihin lakialoitteisiin ja tämmösiin. Et sitä kauttahan meil kaikilla isoilla toimijoilla on hallituksessa edustus ja kyl siel taitaa pienempiäki olla, että siinä mielessä tavallaan se on ehkä sit se virallinen foorumi.

Yleinen näkemys tilanteen etenemisestä oli se, että ehdotus ei tule voimaan ehdotetussa muodossa, vaan että green paperia tullaan yhä kehittämään ja muokkaamaan enemmän markkinoiden tarpeisiin sopivaksi.

Kyllähän me sitä (ehdotusta) ollaan tietysti kommentoitu ja näin todettu et mitkä asiat siin on hyviä ja mitkä on sit huonoja. Mutta nyt tietysti on aika selvää, että jostaikin muutoksia varmasti tulee tulemaan. Nyt sit yritetään vaikuttaa siihen, että sanellaan niitä omia näkökulmia, et näit ihan niinku tämmösi jyrkkiä rajanvetoja sinne ei tulis mitä tällä hetkellä on ajateltu.

Ehdotuksen keskeinen osa eli tilintarkastajan riippumattomuuden kehittäminen on tietysti merkittävässä asemassa tilintarkastustoimistojen jokapäiväisessä toiminnassa. Yhteisöjen mielestä kuitenkin nykyiset riippumattomuussäännökset ovat riittäviä toimenpiteitä turvaamaan tilintarkastuksen riippumattomuutta.

No nykyisessä tilintarkastuslaissa on määritelty riippumattomuus/esteellisyyssäännökset ja nää kansainväliset IFAC:in eettiset säännöt. Niissä on ihan palvelu palvelulta sanottu,

että tämmöstä ja tämmöstä saa tehdä listayhtiöille ja tämmöst ja tämmöst ei saa tehdä. KHT yhdistyshän on implementoinu ne kansainväliset IFAC:in säännöt Suomeen ja samoin (yhteistö) ketjuna noudattaa niitä kansainvälisiä ja Suomessa KHT yhdistyksen sääntöjä.

On tiettyjä palveluita, joiden tarjoaminen vaarantaa tilintarkastajan riippumattomuuden. Tällaisten palveluiden tarjoaminen tulisi olla kiellettyä. Muiden palveluiden osalta uskomme, että tarkastettavan yhteisön tarkastusvaliokunta/hallitus on parhaimmassa asemassa arvioimaan mitä palveluita yhteisön tilintarkastaja voi tarjota. Lisäksi uskomme, että olemassa olevat tilintarkastajaa ohjaavat normistot kuten IESBA:n eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille ovat riittäviä takamaan tilintarkastajan riippumattomuuden.

Tilintarkastajan tarjoamien palveluiden rajoittaminen erityisesti siten, että ne rajoitetaan vain tiettyihin listattuihin palveluihin tai keinotekoisesti määriteltyyn rajaan ei edistä mielestämme tilintarkastajan riippumattomuutta eikä tilintarkastusmarkkinoiden kehittymistä. Tarjoamalla laaja-alaisia palveluita tilintarkastusyhteisöt voivat ylläpitää henkilöstönsä monipuolista osaamista ja siten tarjota asiakkailleen niiden tarvitsemia palveluita.

6.2 Green paperin vaikutukset Big 4 –yhteisöihin

Tämänhetkisen tilanteen vaikutuksia yrityksiin on vaikea arvioida suoraan, mikä johtuu lähinnä ehdotuksen käsittelyn aikaisesta vaiheesta. Kaikki kohdeyritykset kertoivat laatineensa suunnitelmia ja ns. skenaarioita ehdotuksen toteutumisen varalle, mutta mitään varsinaisia toimenpiteitä ei yksikään yritys myöntänyt tehneensä.

Seuraamme ehdotuksen käsittelyä Euroopan lainsäädäntöelimissä. Emme usko ehdotuksen tulevan voimaan ehdotetussa muodossa. Näin ollen olisi ennen aikaista ryhtyä laajakantoisiin toimenpiteisiin ennen kuin lopullisen lainsäädännön sisältö on tiedossa. Sopeutamme kuitenkin toimintaamme tarpeen mukaan, jotta voimme tuottaa jatkossakin asiakkaillemme mahdollisimman hyvää palvelua ja lisäarvoa.

Yhteisöiltä kysyttiin myös mahdollisista rakennemuutoksista tulevaisuudessa, mikäli ehdotus astuu sellaisenaan voimaan. Rakennemuutosten määrittely oli yritysten mielestä varsin haastavaa, eikä yksikään kohdeyritys kokenut kaikkien oheispalvelujen kieltämistä kovinkaan realistisena vaihtoehtona.

Itseasiassa se on ihan älytön ajatus koko se pure audit firms, koska isojenki firmojen tilintarkastuksessa tarvii esim. IT-asiantuntijoita, IFRS-asiantuntijoita ja arvonmäärittämissasi-
antuntijoita, ni eihän semmosia asiantuntijoita saa houkuteluu semmoseen firmaan ellei
niille pysty tarjoamaan tosi monipuolisi tyotehtävi, jollon taas sitte just se tilintarkas-
tuksen laatu heikkenis jos ei oo sitä asiantuntijaporukkaa auttamassa niitä tilintarkastajia

- mut jos lähtökohta on se että tilintarkastusyhteisö ei tällasia palveluita saa tarjota ni
sithän se on aika selvä peli niin sanotusti.

Yhteisöt ovat myös ehdotuksen muiden osa-alueiden kannalta luottavaisia omaan toi-
mintaansa. Esimerkiksi firmarotaation osalta, yhteisöt uskovat pärjäävänsä alalla ja luot-
tavat kykyihinsä löytää uusia asiakkaita menetettyjen tilalle.

- ja just seki mikä meil on hyvä et meil on tää tilintarkastus, tax ja sit neuvontapalvelut.
Meil on kolme vahvaa jalkaa, että vaikka siin tulis vaikka joku firmarotaatio tilintarkas-
tukseen ni me uskotaan et sitte mitä me tuolla menetetään ni täällä me saadaan. Et me
uskotaan et just tän takii et ne kyl balansoi toisiaan.

Eräs haastatteluissa esiin tullut seikka oli yhteisöjen huoli henkilöstönsä ammattitaidon
säilymisestä.

Onhan se hirveen suuri etu sen oman ammattitaidon, ja tietysti myös asiakkaan palve-
lemisen kannalta et sä pystyt vaikka sielt sit tsekkaamaan jonkun asian joltain veroasian-
tuntijalta. Eihän sen tarvi olla mikään iso järjestely vaan joku pieni asia, ni kyl se mun
mielest edistää sitä omaakin osaamista ja ammattitaitoa aika paljon tämmönen normaali
jokapäivänen kanssakäyminen. Et sit jos niit ei oo niit asiantuntijoita ni sit sille asiak-
kaalle sanotaan et no emmä tiedä, etsi vastaus jostain muualta.

6.3 Green paperin vaikutukset tilintarkastusmarkkinoihin

Monet haastateltavat pitivät tilintarkastuksen kehittämistä positiivisena asiana, mutta
kyseistä ehdotusta lähinnä liioitteluna, eikä niinkään tilintarkastuksen riippumattomuut-
ta edistävänä asiana. Yksi yhteisö kertoi ehdotuksen vastaanotosta seuraavasti:

Ehdotus on otettu vastaan varauksellisesti: Tuemme muutoksia, jotka edistävät markki-
noiden luottamusta taloudelliseen raportointiin ja tilintarkastuksen laatuun sekä poista-

vat keinotekoisia kilpailusteitä markkinoilta. Tuemme ennen kaikkea muutoksia, jotka vastaavat markkinoiden tarpeisiin ja edistävät koko alan toimintaa. Nyt annettu ehdotus ei kuitenkaan lähde yritysten tarpeista. Emme myöskään halua lisätä yritysten tilintarkastukseen liittyviä kustannuksia.

Alan kehittäminen oli muidenkin yhteisöjen mielestä positiivista, mutta esiin tuotiin myös pääomamarkkinoiden ja muiden toimielinten kehittämisen tarve:

On hyvä että alaa kehitetään. Ehdotushan lähti silloin vähän semmosena reaktiona finanssikriisiin ja se, että ex-pankkien tilinpäätökset ei antanu oikeeta kuvaa on suunnilleen tilintarkastajien vika. Ja sihtä se ehkä vähän lähti et nyt täytyy tehdä näille eri teki-
jöille jotain ja tilintarkastajat on yks niistä ryhmistä. Et me ei olla siitä ollenkaan samaa mieltä että tilintarkastus ois mitenkään epäonnistunu niinä vuosina, mutta tilintarkastus on vaan yks osa sitä pääomamarkkinoiden toimintaa. Yhtä lailla pitäis miettiä mikä on esim. tarkastusvaliokuntien tehtävä.

Haastateltavien yhteisöjen mielestä myös asiakkaiden tarpeet tulisi huomioida ehdotuksen osalta paremmin. Etenkin asiakkaiden kasvavat kustannukset olivat tilintarkastusyhteisöjen mielestä syytä ottaa huomioon.

Ei voi varmaan sanoa et se (ehdotus) haittais tilintarkastusta mutta kyllähän tietysti monella osa-alueella varmasti kustannukset sit helposti nousee koska tietysti asiakkaat tekee yritysjärjestelyitä ja rakenteellisia muutoksia, joilla monesti on veroseuraamuksia. Tilintarkastajahan tietysti siltä osin pitää ottaa niihin kantaa. Jos se on aina sit joku ulkopuolinen joka sen tekee, ni meidänhän on hankittava se ymmärrys mikä heillä on. Että kyl se asiakkaalle helposti tulee sitte kalliimmaks kun silloin, että jos on mukana esimerkiksi joku meidän talon asiantuntija, jollon se keskustely varmasti sujuu huomattavasti jouhevammin eikä tarvi odottaa semmosta valmista raporttia ennen ku tiedät että mihin malliin ollaan menossa.

- ehkä siinä sit tulee muut syyt et jos kaivataan kansainvälistä toimijaa ni yleensä tomonen yksittäinen pieni tilintarkastusyhtiö ei sitte välttämättä oo kuitenkaan se kaikista käytännöllisin ratkaisu.

6.4 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Vaikka virheitä pyritään tutkimuksissa välttämään, vaihtelevat tulosten luotettavuus ja pätevyys silti paljon. Tästä syystä tutkimuksen luotettavuutta pyritään arvioimaan kaikissa tehdyissä tutkimuksissa. Tutkimuksen reliabiliteetti tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta eli tulosten luotettavuutta. Toisella tutkimuksen arviointiin liittyvällä käsitteellä, validiteetilla tarkoitetaan mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä tutkia juuri sitä, mitä oli alunperin tarkoitus tutkia. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan tarkka kirjaaminen tutkimuksen kaikista vaiheista. Haastattelututkimuksessa kerrotaan esimerkiksi aineiston keruun olosuhteista ja paikoista. Myös erilaiset häiriötekijät on hyvä kertoa. (Hirsjärvi ym. 1997, 226-227.)

Tässä tapauksessa tutkimuksen reliabiliteettiin vaikuttaa eniten tutkittavien kohteiden pieni määrä ja kohteiden pitkälti samanlainen rakenne. Vaikka yksi yhteisö jätti vastamatta tutkimukseen, olisi tutkimuksen tulos todennäköisesti hyvin samansuuntainen, vaikka haastattelut toteutettaisiin kaikkien neljän yhteisön kanssa. Lisäksi, mikäli haastattelu toteutettaisiin jonkin toisen henkilön toimesta, olisivat haastatteluiden aiheet hyvin todennäköisesti samansuuntaiset. Haastatteluissa nousisi myös todennäköisesti esille pääosin samat asiat. Näin ollen voidaan todeta, että tutkimuksen reliabiliteetti on erittäin hyvällä tasolla.

Pohdittaessa työn validiteettia tulee ottaa huomioon EU-komission ehdotuksen valmistelun aikainen vaihe. Haastattelumuoto sinällään oli paras vaihtoehto tutkimusongelman ratkaisemiseksi, mutta ajankohta ongelman kannalta olisi voinut olla parempi. Voidaankin sanoa, että tutkimuksen tuloksia olisi mahdollista tarkentaa huomattavasti toistamalla tutkimus esimerkiksi ehdotuksen voimaantulon jälkeen. Tulosten analyysi ja johtopäätökset ovat kuitenkin omalta osaltaan valideja.

7 Yhteenveto

Tutkimuksen tulokset olivat mielenkiintoisia, mutta mitään erityisen yllättävää ei haastattelussa käynyt ilmi. Opinnäytetyön laatijan näkökulmasta kenties yllättävintä oli se, kuinka ajankohtainen ja merkittävä opinnäytetyön aihe on tilintarkastusyhteisöille. Yhteisöjen edustajat eivät haastattelutilanteissa vaikuttaneet niinkään huolestuneilta ehdotuksen toteutumisesta, vaikkakin aihe on yhteisöjen tulevaisuuden kannalta silti erittäin merkittävässä asemassa. Myös tutkittavien kiinnostus opinnäytetyön osallistumiseen oli positiivinen seikka. Tutkimuksen laadun kannalta olisi tosin ollut hyvä haastatella lisäksi esimerkiksi Euroopan komission ja KHT-yhdistyksen edustajia.

7.1 Tutkimustulosten tarkastelu

Kuten jo aiemmin mainittiin, oli haastattelujen yllättävin seikka kenties haastateltavien vakava suhtautuminen ehdotukseen. Sen sijaan huolet ehdotuksen sisällön suhteen vaihtelivat yhteisöittäin jonkin verran. Esimerkiksi eräs yhteisö vaikutti enemmän huolestuneelta tilintarkastusyhteisöjen pakollisesta rotaatiosta kuin tilintarkastuksen oheispalvelujen kieltämisestä. Kaikki yhteisöt kuitenkin kertoivat pitävänsä säännöllisesti palavereja aiheesta. Eräs yhteisö kuitenkin mainitsi suurimman kohun aiheen ympäriltä laantuneen, aiheen ollessa tällä hetkellä vaihteeksi vähemmän pinnalla. Keskustelun laantumisesta huolimatta yhteisöt pitivät ehdotusta erittäin merkittävänä alan kehityksen kannalta ja jokainen yhteisö kertoi laatineensa erilaisia skenaarioita ehdotuksen toteutumisen varalle. Haastattelussa ei voitu sen tarkemmin paljastaa, kuinka tarkkaan yhteisöt olivat varautuneet uudistukseen, mutta tutkimuskohteet olivat ainakin laatineet erilaisia tilannemalleja, joissa on eritelty tarkkaan, mitä mikäkin tilanne tarkoittaisi kyseisen yrityksen kannalta. Yhteisöt toivoivat myös kykenevänsä kääntämään ehdotuksen kilpailuedukseen, jolloin ehdotuksen astuessa voimaan, yritykset asemoisivat itsensä uudelleen markkinoilla ja tätä kautta pyrkisivät kasvattamaan markkinaosuuttaan.

Yhteisöt kertoivat myös olleensa aktiivisia kannanottojen osalta ja pyrkineensä kertomaan mielipiteensä aiheesta aina kun siihen on tarjoutunut mahdollisuus. Virallisin vaikutuskanava yhteisöille lienee kuitenkin KHT-yhdistys, joka kirjeessään työ- ja elinkeinoministeriölle on ottanut myös tilintarkastusyhteisöjen kannat huomioon. Kaikki tut-

kimuskohteet kertoivat antaneensa lausunnon KHT-yhdistykselle. Koska kaikkien Big 4-yhteisöjen tapauksessa on kyse kansainvälisestä ketjusta, on myös ketju antanut virallisen lausunnon julkisuuteen. Kansainvälisen ketjun lausunnot eivät itsessään poikkea juurikaan suomalaisten jäsenyritysten antamista näkemyksistä, joskin haastattelutilanteissa arviot ja mielipiteet ehdotuksesta olivat hieman ”suorasanaisempia”.

Mielipiteet ehdotuksen järkevyydestä olivat varsin moninaisia. Toisaalta tilintarkastuksen kehittäminen oli kaikkien yhteisöjen mielestä hyvä ja tervetullut ajatus, mutta tutkimuskohteiden mielestä itse ehdotuksen sisältö tuntui liioitetulta ja ylimitoitetulta. Eräs yhteisö totesi, että ehdotuksen sisältö ei yksinkertaisesti toimi järkevästi Suomen kokoisessa maassa. Haastateltavan mielestä ehdotus oli todennäköisesti suunniteltu toimimaan esimerkiksi Saksan tai Ranskan kokoisessa maassa, jossa markkinat ovat paljon suuremmat ja täysin erilaiset Suomeen verrattuna. Myös tilintarkastuksen riippumattomuuden kehittäminen sai monenlaisia kannanottoja. Yhteisöt kertoivat noudattavansa mm. IFAC:n eettisten sääntöjen lisäksi myös oman ketjunsäätöjä tiukempia säännöksiä. Yhteisöt pitivät riippumattomuuden kehittämistä tärkeänä asiana, mutta lähestymistapaa täysin vääränä.

Suurin huolenaihe yhteisöillä ehdotuksen suhteen vaikutti olevan osaajien katoaminen yrityksistä, mikäli ehdotus astuu sellaisenaan voimaan. Yhteisöt totesivat, että hyviä osaajia on vaikea houkutella sellaiseen työpaikkaan, jossa ei tarjota monipuolisia ja haastavia tehtäviä. Lisäksi konsultointipalvelujen tarjoaminen mahdollistaa talojen sisäisten osaajien keskinäisen kanssakäymisen, jossa molemmilla osapuolilla on tarjottavaa toisilleen. Yhteisöjen mielestä konsultoinnin eriyttäminen heikentäisi tilintarkastuksen laatua ja toisi valtavan paljon ongelmia esimerkiksi veroasiantuntemuksen hävitessä yrityksestä.

Haastateltavat kertoivat haastatteluissa myös pohtivansa asiakkaiden tulevaisuutta tilintarkastuksen ja konsultoinnin suhteen. Tilintarkastusyhteisöjen mielestä ehdotus nostaisi väistämättä asiakkaiden tilintarkastuksen ja konsultoinnin kustannuksia. Etenkin suuret asiakkaat, kuten pörssiyhtiöt joutuisivat kilpailuttamaan entistä enemmän palveluita, mikä aiheuttaisi vaivaa ja kustannuksia paitsi asiakkaalle, myös palvelun tarjoajalle eli tilintarkastusyhteisölle. Palvelujen eriyttäminen aiheuttaisi asiakkaalle kasvavia kustan-

nuksia esimerkiksi menetettyjen alennusten muodossa. Tällä hetkellä asiakkailta on mahdollisuus ostaa kaikki palvelunsa samalta tarjoajalta ja saada tällä tavoin myös alennuksia ostoistaan. Uudistuksen myötä tällainen mahdollisuus häviäisi. Eräs yhteisö toi esiin myös työn tehokkuuden merkityksen. Ehdotuksen toteutuessa sellaisenaan jokaisen palveluntarjoajan tulisi erikseen perehtyä asiakkaan toimintaan ja käydä läpi omalta osaltaan merkitykselliset riskit ja toimintatavat. Nykyään kun yksi yhteisö hoitaa kaikki palvelut, voidaan tietoa jakaa tehokkaammin ja paremmin saman yrityksen sisällä.

Myös kansainvälisyys on suuremman asiakkaan kannalta merkittävä osa-alue tilintarkastajaa valittaessa. Ehdotuksen avulla pyritään edistämään pienempien tilintarkastajien valintaa ja uudistamaan tilintarkastusmarkkinoiden jakaumaa Big 4-yhteisöiltä myös muille yhteisöille. Käytännössä kuitenkin monilla asiakkailta on toimintaa useissa maissa, mikä aiheuttaa väkisin tilanteen, jossa tilintarkastajan tulee olla läsnä kyseisessä maassa. Pienemmällä tilintarkastusyhteisöllä ei ole yksinkertaisesti resursseja tämänkaltaisen toimeksiannon toteuttamiseen.

Yhteenvedon tutkimuksesta voitaneen todeta, että haastateltavien mielestä ehdotus sellaisenaan on liian tiukka, etenkin Suomen kaltaisille markkinoille. Ehdotetut uudistukset ovat liian jyrkkiä ja ne voivat vakavasti heikentää tilintarkastuksen laatua, mikäli ne astuvat voimaan sellaisenaan. Tilintarkastuksen kasvavat kustannukset on myös syytä ottaa huomioon nykyisen heikon talouskasvun aikana. Yritykset tarvitsevat konsultointia ja tilintarkastusyhteisöillä on erinomainen mahdollisuus tarjota tätä konsultointipalvelua. Lisäksi tilintarkastajien oman osaamisen kehittämiseksi on äärimmäisen hyödyllistä, että työyhteisön sisällä on niin veroasiantuntijoita kuin liikkeenjohdon konsulttejakin. Tämä puolestaan kehittää tilintarkastuksen laatua entisestään. Opinnäytetyön laatijan mielestä Euroopan komission ehdotus on vielä liian karkeassa muodossa ja sen vaikutuksia tulisi tarkastella myös yksittäisten maiden osalta.

7.2 Pohdinta

Tutkimuksen menetelmävalinta oli opinnäytteen laatijan mielestä onnistunut. Haastattelutilanne mahdollisti suuren aineistomäärän keräämisen ilman, että haastateltavat joutuivat itse kirjoittamaan suurta tekstimäärää. Haastattelutilanne oli rento, mikä toden-

näköisesti mahdollisesti rehellisemmät vastaukset haastateltavilta. Rehellisyys ja suorasanaisuus ovat merkittävässä asemassa laadittaessa tämän tyyppistä tutkimusta. Kyselylomaketta käytettäessä vastaukset jäävät helposti lyhyiksi ja niiden avulla saadaan selville lähinnä yrityksen tai yhteisön virallinen kanta asiaan, kun taas teemahaastattelun tyyppisessä tilanteessa on mahdollista kerätä myös epävirallisempi kanta Euroopan komission ehdotukseen. Menetelmävalinnan tehokkuutta kuvastaa myös aineistomäärän ja laadun ero verrattaessa haastattelujen ja sähköpostitse lähetettyjen kysymysten eroja.

Tutkimuksen suunnittelu oli tehty huolellisesti ja opinnäytetyösuunnitelma toimi tukena opinnäytetyöprosessissa alusta loppuun saakka. Kehittämisen varaa jäi sen sijaan aikataulutukseen, joskin opinnäytetyö palautettiin ajallaan. Suurimmat ongelmat aiheutuivat sähköpostitse lähetetyistä haastattelupyynnöistä, jotka veivät huomattavasti enemmän aikaa, kuin työn laatija oli aluksi ajatellut. Toisaalta kesälomien vaikutus arvioitiin alusta alkaen ongelmaksi. Kuitenkin positiivinen ja kiinnostunut asenne haastateltavien osalta opinnäytetyötä kohtaan oli prosessia helpottavaa ja nopeuttavaa.

Myös haastatteluiden toteutus sujui erinomaisesti. Haastateltavat olivat varanneet riittävästi aikaa keskusteluun, eikä teknisiä ongelmia äänitteiden suhteen ilmaantunut. Litterointiin käytettävä aika yllätti jossain määrin työn laatijan, mutta haastatteluiden pienen määrästä johtuen litteroinnista ei aiheutunut sen suurempaa ongelmaa ajankäytön kannalta. Haastateltavien asiantuntemus aiheeseen liittyen oli erinomaista tutkimuksen kannalta. Aiheen tarkempaan esittelyyn haastattelutilanteissa ei ollut sen suurempaa tarvetta, vaan aika voitiin käyttää tehokkaasti ja järkevästi syventäviin aiheisiin keskittymään. Myöskään tarkentavia kysymyksiä ei ollut tarpeen esittää erityisemmin, vaan haastateltavat osasivat omatoimisesti kertoa mielipiteensä ja viralliset kantansa ehdotuksesta ja sen toteutumisesta.

7.3 Jatkotutkimusehdotukset

Tämä opinnäytetyö on tehty varsin aikaisessa vaiheessa Euroopan komission ehdotusprosessia, eikä ehdotuksen lopullinen muoto ole vielä opinnäytteen laatimishetkellä lopullinen. Opinnäytetyö antaa alustavia viitteitä tilintarkastusyhteisöjen suhtautumises-

ta EU-komission ehdotukseen, mutta vaikutuksia kohdeyhteisöihin on hyvin vaikea vielä tässä vaiheessa arvioida.

Jatkotutkimuksia olisi hyvä tehdä esimerkiksi silloin, kun ehdotuksen lopullinen muoto ja implementointiaikataulu on selvillä. Tällöin tulevia suunnitelmia ja rakennemuutoksia on helpompi analysoida tilintarkastusyhteisöjen ja –markkinoiden kannalta. Toinen jatkotutkimus olisi mahdollista tehdä myös esimerkiksi silloin, kun uudistuksen voimaantulosta on kulunut esim. vuosi tai kaksi. Kyseisen tutkimuksen avulla olisi hyvä verrata uudistuksen positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia tilintarkastusalaa ja suurimpiin tilintarkastusyhteisöihin.

Jatkotutkimusten osalta olisi hyvä verrata myös yhteisöjen näkemyksiä ehdotuksen voimaantulon jälkeen, tässä opinnäytetyössä esitettyihin näkemyksiin. Miten yhteisöjen mielipiteet ja näkemykset ovat muuttuneet? Miten yhteisöjen rakenteet ja taloudelliset tilanteet ovat muuttuneet? Ovatko pienemmät yhteisöt kuroneet umpeen Big 4-yhteisöjen suurta etua markkinoilla? Näiden kysymysten avulla on mahdollista täydentää myös tätä raporttia tulevaisuudessa. Toistaiseksi tilintarkastusalan tulevaisuuden ennustaminen tämän raportin avulla on kuitenkin liian vaikeaa, eikä alan kehittymisestä voi vetää sen tarkempia johtopäätöksiä, ennen kuin EU-komissio julkaisee lopullisen ehdotuksensa.

Lähteet

BDO 2010. Euroopan komission Green Paper. Luettavissa:

<http://www.bdo.fi/story/euroopan-komission-green-paper>. Luettu: 4.7.2012.

Deloitte 2011a. Deloitte 2011 Annual Review. Luettavissa:

<https://www.deloitte.com/assets/Dcom->

Glo-

[bal/Local%20Assets/Documents/Annual%20review/Deloitte_2011_Annual_Review.](https://www.deloitte.com/assets/Dcom-Glob/Local%20Assets/Documents/Annual%20review/Deloitte_2011_Annual_Review.pdf)

pdf. Luettu: 18.7.2012.

Deloitte 2011b. Vuosikertomus 2011. Luettavissa:

<http://www.deloitte.com/assets/Dcom->

[Finland/Local%20Assets/Documents/Deloitte_Vuosikertomus_2011.pdf](http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Finland/Local%20Assets/Documents/Deloitte_Vuosikertomus_2011.pdf). Luettu:

27.7.2012.

Deloitte 2012. Tietoa meistä. Deloitteen historia. Luettavissa:

http://www.deloitte.com/view/fin_FI/fin/tietoameista/deloitteen-historia/index.htm.

Luettu: 18.7.2012.

EK 2011. Elinkeinoelämän keskusliitto. Tilintarkastusalan EU-lainsäädäntöön ehdotetaan suuria muutoksia. Luettavissa:

http://www.ek.fi/ek/fin/eu/listaussivut/tilintarkastusalan_eulainsaadantoon_ehdotetaan_suuria_muutoksia-8311. Luettu: 4.7.2012.

Ernst & Young 2011. Global Review 2011. Luettavissa:

[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssetsPI/Global_review_2011/\\$FILE/Ernst_&_Young_Global_Review_2011.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssetsPI/Global_review_2011/$FILE/Ernst_&_Young_Global_Review_2011.pdf). Luettu: 1.8.2012.

Ernst & Young 2012a. Ernst & Young lyhyesti. Luettavissa:

http://www.ey.com/fin_FI/fin/Newsroom/Facts-and-figures. Luettu: 1.8.2012.

Ernst & Young 2012b. Historia. Luettavissa: <http://www.ey.com/FI/fi/About-us/Our-people-and-culture/Our-history>. Luettu: 1.8.2012.

Ernst & Young 2012c. Our history. Luettavissa: <http://www.ey.com/GL/en/About-us/Our-people-and-culture/Our-history>. Luettu: 1.8.2012.

Euroopan komissio 2012. Reform of the audit market. Commission proposals. Directive to enhance the single market for statutory audits. Luettavissa: http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/reform/regulation_fi.pdf. Luettu: 7.8.2012.

Euroopan unioni 2012. Euroopan komissio. Luettavissa: http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/european-commission/index_fi.htm. Luettu: 4.7.2012.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.

Horsmanheimo, P., Kaisanlahti, T. & Steiner, M-L. 2007. Tilintarkastuslaki - kommentaari. WSOY. Helsinki.

Horsmanheimo, P. & Steiner, M-L. 2008. Tilintarkastus - asiakkaan opas. WSOY. Helsinki.

HTM-tilintarkastajat ry 2012. Uusi tilintarkastuslaki. Luettavissa: http://www.htm.fi/tilintarkastajan_valinta/uusi_tilintarkastuslaki. Luettu: 9.8.2012.

Keskuskauppakamari 2012. Hae Suomessa toimivia KHT-, HTM-, AKA-, KHK- tai HTT-asiiantuntijoita. Luettavissa: <http://www.keskuskauppakamari.fi/Palvelut/Asiantuntijapalvelut/Hae-asiiantuntija-KHT-HTM-AKA-KHK-ja-HTT>. Luettu 18.7.2012.

KHT-yhdistys 2011. EU:n komission tilintarkastusta koskevat sääntelyehdotukset julkaistu. Lehdistöiedote. Luettavissa: <http://www.khtyhdistys.fi/tietoa->

meista/ajankohtaista/eu-n-komission-tilintarkastusta-koskevat-saantelyehdotukset-julkaistu. Luettu: 4.7.2012.

Kokkonen, S. 2000. Tilintarkastuksen perusteet ja käytäntö. WSOY. Helsinki.

Korkeamäki, A-M. 2008. Tilintarkastuksen perusteet. WSOY. Helsinki.

KPMG 2011. Annual Review 2011. Luettavissa:

<http://www.kpmg.com/Global/en/WhoWeAre/Performance/AnnualReviews/Documents/kpmg-international-annual-review-2011.pdf>. Luettu: 1.8.2012.

KPMG 2012a. Historia. Luettavissa:

<http://www.kpmg.com/FI/fi/TietoaKpmgsta/TaloudellisetTunnusluvut/Historia/Sivut/default.aspx>. Luettu: 1.8.2012.

KPMG 2012b. History. Luettavissa:

<http://www.kpmg.com/cn/en/whoweare/pages/history.aspx/>. Luettu: 1.8.2012.

KPMG 2012c. Taloudelliset tunnusluvut. Luettavissa:

<http://www.kpmg.com/FI/fi/TietoaKpmgsta/TaloudellisetTunnusluvut/Sivut/default.aspx>. Luettu: 1.8.2012.

PwC 2011. Annual Review 2011. Luettavissa: <http://www.pwc.com/gx/en/annual-review/2011/assets/annualreview2011-pdf.pdf>. Luettu: 1.8.2012.

PwC 2012a. History and milestones. Luettavissa: <http://www.pwc.com/us/en/about-us/pwc-corporate-history.jhtml>. Luettu: 1.8.2012.

PwC 2012b. PricewaterhouseCoopers Oy:n historia. Luettavissa:

<http://www.pwc.fi/fi/tietoa-meista/historia.jhtml>. Luettu: 1.8.2012.

PwC 2012c. Tietoa meistä. Luettavissa: <http://www.pwc.fi/fi/tietoa-meista/>. Luettu: 1.8.2012.

Riistama, V. 1999. Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö. WSOY. Porvoo.

Saarikivi, M-L. 2000. Osakeyhtiön tilintarkastajan riippumattomuus. Werner Söderström Lakitieto Oy. Helsinki.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

Euroopan komission julkaisema green paper

- Onko Euroopan komission julkaisema Green paper yhteisöllenne tuttu entuudestaan?
- Miten ehdotus on otettu yhteisössänne vastaan?
- Oletteko aiemmin ottaneet kantaa ehdotukseen esim. komission oman konsultointiprosessin tai muiden kyselytutkimusten kautta?

Arvio green paperin vaikutuksista Big 4 -yhteisöihin

- Miten uskotte yhtiönne rakenteen muuttuvan, mikäli kiello tarjota tilintarkastuksen oheispalveluja astuu voimaan?
- Oletteko jo tehneet toimenpiteitä tai strategioita ehdotuksen toteutumisen varalle?
- Mitä vaikutuksia kiellolla olisi yhtiönne taloudelliseen tilaan?

Arvio green paperin vaikutuksista tilintarkastusmarkkinoihin

- Mitä hyötyä uskotte ehdotuksen tuovan tilintarkastuksen kannalta?
- Onko ehdotuksella negatiivisia vaikutuksia tilintarkastuksen kannalta?
- Koetteko kiellolla olevan enemmän positiivisia vai negatiivisia vaikutuksia tilintarkastusmarkkinoiden kehitykseen Suomessa?
- Uskotteko kiellon vaikuttavan tilintarkastajien riippumattomuuteen?